

LIETUVOS
ISTORIJOS
INSTITUTAS

13 – 2011

LIETUVOS

METRIKOS

NAUJIENOS

„Lietuvos istorijos metraščio“
mokslinis-informacinis priedas

LII
LEIDYKLA

Vilnius – 2012

UDK 930.1
Li 301

Leidybą finansavo
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA

Redakcinė grupė:

Artūras Dubonis (ats. redaktorius)
Lietuvos istorijos institutas

Inga Ilarienė
Lietuvos istorijos institutas

Zigmantas Kiaupa
„Lietuvos istorijos metraščio“ redakcinės kolegijos pirmininkas

Irena Valikonytė
Vilniaus universitetas

Redakcinės grupės narių nuomonė gali nesutapti
su straipsnių autorių nuomone

ISSN 1392-3382

© Lietuvos istorijos institutas, 2012
© Straipsnių autoriai, 2012

TURINYS

<i>PRATARMĖ</i>	4
<i>Artūras Dubonis</i> LIETUVOS METRIKA. Knyga Nr. 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5	5
<i>Inga Ilarienė</i> LIETUVOS METRIKA. Knyga Nr. 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7	8
<i>Darius Baronas</i> LIETUVOS METRIKA. Knyga Nr. 37 (1552–1561). Užrašymų knyga 37	16
<i>Neringa Šlimienė</i> LIETUVOS METRIKA (1562–1566). 47-oji Teismų bylų knyga	19
<i>Darius Antanavičius</i> Baigtas įgyvendinti Nacionalinės lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programos projektas „Lietuvos Metrika: tyrimai ir leidyba“	24
<i>Darius Antanavičius</i> Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos indėlis į Lietuvos Metrikos rengimą ir publikavimą 2011–2012 metais	27
<i>SANTRUMPOS</i>	28
<i>Lietuvos Metrikos knygos, išleistos 1987–2011 metais</i>	29
<i>SUMMARY</i>	36

PRATARMĖ

Naujajame *Lietuvos Metrikos naujienų* numeryje, kaip ir ankstesniuose, skelbiame 2011 m. buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūrinio paveldo valstybėse išleistų Lietuvos Metrikos knygų recenzijas, anotacijas, pačių knygų rengėjų parašytus autoreferatus. Tais metais Vilniuje, senosios valstybės centre, jų paskelbta keturios: Užrašymų knygos nr. 5, 7, 37 bei Teismų bylų knyga nr. 261. Knyga nr. 5 išleidžiama antrą kartą, pataisius ir papildžius dviejų senųjų publikacijų tekstus. Plačiau tai aptariama šiose *Lietuvos Metrikos naujienose*. Iš visų keturių paskelbtųjų LM knygų išpūdingai išsiskiria Užrašymų knyga 7. Ir ne tik savo apimtimi. Joje sukaupti istorijos šaltiniai Žygimanto Senojo valdymo laikų Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę atskleidžia išraiškingesniais aspektais nei mes galbūt išvaizduojame. Tyrinėtojams dabar bus nesunku išvysti tikrąją šios LM knygos vertę, įvertinti viso kolektyvo triūsą rengiant milžinišką jos tekstą spaudai ir moksliniame-informaciniame leidinio aparate pateikiant begalę vertingos informacijos.

2011 m. LM knygos išleistos Lietuvos mokslo tarybos projektui „Lietuvos Metrika: tyrimai ir leidyba“ skirtomis lėšomis. Darius Antanavičius išsamiai aptaria šio 2009–2011 m. vykdyto projekto rezultatus ir Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos indėlį į LM tyrimus ir leidybą.

Mes, šio rinkinio sudarytojai ir autoriai, vėl kviečiame *Lietuvos Metrikos naujienų* puslapiuose pareikšti savo nuomonę dėl LM tyrinėjimų ir publikavimo, pateikti pasiūlymų. Drauge būsimė dėkingi, jei gausime informacijos apie naujas metrikianos pozicijas, straipsnių ar nedidelių publikacijų atspaudus ir kopijas.

Lietuvos Metrikos naujienos
Lietuvos istorijos institutas
Kražių 5, 01108, Vilnius
LIETUVA
Tel.: +370 5 262 68 48
Faksas: +370 5 261 14 33
El. paštas: dubonis@istorija.lt
<www.istorija.lt>

Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 5 (1427–1506). Užrašų knyga 5 / Lithuanian Metrica: Book No. 5. Book of Inscriptions 5 / Литовская Метрика. Книга 5. Книга записей 5. Parengė A. Baliulis, A. Dubonis, D. Antanavičius (tekstai lotynų kalba). Vilnius: LII leidykla, 2012. 586 p., 351 egz. ISBN 978-9955-847-52-6

Po bolševikų revoliucijos 1917 m. beveik nutrūkus Rusijos archeografijos komisijos pradėtiems darbams leisti Lietuvos Metrikos knygas – kelios (arba didelės jų dalys) jau buvo paskelbtos žymiojoje serijoje *Русская историческая библиотека* – LM leidyba akademiko Vladimiro Pašutos pastangomis ir parama pradėta gaivinti Maskvoje, SSRS, tik 1978–1980 m.¹ 1980 m. gruodį Lenkijos Liaudies Respublikos ir SSRS mokslų akademijos pasirašė susitarimą drauge atnaujinti LM knygų leidybą (po dvi knygas per 1981–1985 m.).² Po kelerių metų prie šios programos prijungiamas Lietuvos istorijos institutas (buvęs Lietuvos TSR mokslų akademijos Istorijos institutas). Sudaroma tarptautinė jungtinė redakcinė kolegija, vėliau iširusi kartu su Sovietų Sąjungos žlugimu.

Pasak sovietinės LM leidybos atnaujinimo koncepcijos, publikacijos turėjo tapti Rusijos imperijos archeografų darbo atnaujinimu ir tąsa. Sovietų Sąjungoje parengtų knygų seriją Maskvoje pradėti buvo numatyta nuo LM–6, Lietuvoje – nuo LM–5 knygų-kopijų publikavimo. Iš tikrųjų turėjo būti leidžiama tik antroji dalis LM–5,

¹ А. Л. Хорошкевич, Последние публикаторские начинания В. Т. Папуто и их судьба, *Восточная Европа в исторической ретроспективе. К 80-летию В. Т. Папуто*, Москва, 1999, с. 295.

² А. Л. Хорошкевич, К истории издания и изучения Литовской Метрики, *Acta Baltico-Slavica*, 1973, т. 8, с. 69–94; В. Т. Папуто, А. Л. Хорошкевич, Совместная публикация советских и польских историков, *Вопросы истории*, 1981, № 2, с. 158–160; М. Бычкова, Литовская Метрика – совместное издание советских и польских историков, *История СССР*, 1981, № 4, с. 214–215; Т. Wasilewski, Polsko-radzieckie prace nad wydaniem Metryki Litewskiej, *Kwartalnik Historyczny*, 1981, nr. 4, s. 1169–1171.

LDK pasiuntinybių, diplomatiniai dokumentai, nepaskelbti leidžiant pirmąją dalį 1910 m.³ Darbo ėmėsi Egidijus Banionis, nes dirbdamas savo mokslinių tyrimų srityje, – LDK diplomatinė tarnyba, valstybės užsienio politika, – jis plačiai naudojo šioje knygoje sukauptus LDK valdovų pasiuntinybių (diplomatinius) dokumentus. Deja, negailestinga liga paskutiniaisiais gyvenimo metais iš jo atėmė daug jėgų, o tai sutapo su LM–5 knygos-kopijos rengimu spaudai. (Dviejų pirmųjų knygos egzempliorių pasirodymo 1993 m. gruodžio 30 d. jis nebeišvydo⁴.) Dėl to dokumentų tekstuose buvo praleista nemažai raidžių, žodžių ir net dviejų keturių žodžių frazių, įsivėlė rimtų korektūros klaidų.

Šios publikacijos rengėjai yra įsitikinę, kad naujas, pataisytas ir papildytas, visos LM–5 knygos-kopijos leidimas yra svarus indėlis į istorijos mokslą ir kolegų pagarbos išraiška šviesaus atminimo E. Banioniui (1948–1993).

Skelbiamoji LM–5-oji Užrašų knyga yra XVI a. pabaigoje padaryta senesnės (originalios) knygos kopija – originalioji dingo XVII a. viduryje per karų atneštas negandas. 1623 m. registre ji galėjo būti pažymėta nr. 4 arba 5⁵. Tiksliau pasakyti yra sunku, tai nepavyko ir patyrusiai

³ Литовская Метрика. Отдел 1. Часть 1. Книги записей, *Русская историческая библиотека*, т. 27, Санкт Петербург, 1910, стб. 509–872.

⁴ *Lietuvos Metrika (1427–1506). Knyga Nr. 5. Užrašų knyga 5. Литовская Метрика. Книга записей 5*, parengė E. Banionis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. 402 p.

⁵ Г. Я. Голенченко, Реестр книг Метрики Великого княжества Литовского 1623 г., *Исследования по истории Литовской Метрики. Сборник научных трудов*, т. 2, Москва, 1989, с. 341 [nr. 4, 5].

tyrinėtojai Patricijai Kennedy-Grimsted⁶. Apie 1745 m. LM–5 kartu su kitomis knygomis buvo pervežta į Varšuvą, ir čia 1747 m. parengtame Metrikos knygų apraše penktoji knyga gavo nr. 6⁷. XVIII a. aštuntojo dešimtmečio pabaigoje–devintojo dešimtmečio pradžioje kelios dešimtys ankstyviausių LM knygų buvo perrašytos lotyniškėmis raidėmis. LM–5 knyga buvo viena iš jų⁸. Beje, tai padėjo sugrąžinti rusėniškoje LM–5 kopijoje XIX a. pradangintus lapus 308–312.

Rusijai aneksuojant Lenkijos ir Lietuvos valstybę didesnė LM knygų dalis XVIII a. pabaigoje pervežama į Sankt Peterburgą. Ten jos buvo sujungtos su Lenkijos Karūnos Metrika ir pergrupuotos pagal jos pavyzdį. Tada LM–5 knyga buvo priskirta vadinamajai Užrašymų knygų grupei ir gavo dabar jau tradicinį nr. 5, kuris įtvirtinamas Stanisława Ptaszycio kataloge⁹. LM diplomatiniai, užsienio reikalų dokumentai bei knygos buvo perduoti Rusijos užsienio reikalų kolegijai ir 1828 m. pervežti į Vyriausiąją užsienio reikalų archyvą Maskvoje (*Московский главный архив министерства иностранных дел*). Panaikinus Rusijos imperijos senato departamentus, 1887 m. Metrika iš Sankt Peterburgo atgabenama į Maskvą, į Teisingumo (Justicijos) ministerijos archyvą (*Московский архив министерства юстиции*): 1048 knygų, 393 aktai, 50 genealoginių lentelių ir 19 žemėlapių. Pagaliau po bolševikų revoliucijos Rusijoje 1917 m. vykdomi archyvų pertvarkymai

⁶ *The „Lithuanian Metrica” in Moscow and Warsaw: Reconstructing the Archives of the Grand Duchy of Lithuania Including An Annotated Edition of the 1887 Inventory Compiled by Stanislaw Ptaszyci*, [prep. by] P. Kennedy Grimsted with the collaboration of I. Sulowska-Kurasiowa, Cambridge, 1984, p. A–40.

⁷ Ten pat, A–40.

⁸ *AGAD*, Metryka Litewska, Transkrypcje, ks. 192, s. 1–596.

⁹ С. Л. Пташицкий, *Описание книг и актов Литовской Метрики*, Санкт Петербург, 1887, с. 81.

lėmė, kad Teisingumo ir Užsienio reikalų ministerijų archyvuose saugotos LM knygos buvo sujungtos į vieną fondą: 1954 m. prijungiamos LDK diplomatijos knygos, ir viskas, kaip fondas 389, su 1 ir 2 apyrašu, iki šiol yra Rusijos valstybiniame senųjų aktų archyve Maskvoje (*Российский государственный архив древних актов*). XXI a. pradžioje LM–5 knyga-kopija buvo saugoma Maskvoje (*РГАДА, ф. 389, он. 1, ед. хр. 5*).

LM–5 knyga-kopija spaudai parengta iš mikrofilmo, saugomo Lietuvos istorijos instituto bibliotekos mikrofilmų kolekcijoje. Visi LM–5 knygos-kopijos dokumentai rankraštyje nebuvo numeruoti. Juos sunumeravome leidinį rengdami spaudai. Numeracija skiriasi nuo E. Banionio vartotos 1993 m. leidinyje. Jo dokumentų numeravimas pateikiamas „Pastabose“. Sunumeruoto 591-o knygos dokumento chronologija – iš visų LM knygų viena plačiausių. Seniausias dokumentas, Ldk Vytauto taikos sutartis su Tverės didžiuoju kunigaikščiu Borisu, datuojamas 1427 m. rugpjūčio 3 d. (nr. 545). Vėlyviausias – 1506 m. liepos 23 d. (nr. 567) Ldk Aleksandro privilegija, kuria savo dvarionį Bogdaną Aleksejevičių apdovanoja žeme ir žmonėmis (kaimu) Kameneco valsčiuje. LM–5 dokumentai chronologiškai skyla į dvi nelygias dalis. Vieną sudaro 24 dokumentai, datuojami iki Aleksandro valdymo LDK pradžios (1492), kita dalis, 567 dokumentai, apima visą jo valdymo Lietuvoje, – nuo 1501 m. ir Lenkijoje, – laikotarpį iki 1506 m. liepos (valdovas mirė rugpjūtį). LM–5 knygoje-kopijoje dokumentai nėra chronologiškai nuosekliai įrašyti, ir tai susiję su knygos genezės klausimais, analizuojamais senojoje LM–5 publikacijoje skelbtame E. Banionio straipsnyje rusų kalba. Kadangi šis tyrimas vis dar nepasenęs, todėl, išverstas į lietuvių kalbą, spausdinamas naujajame leidinyje. Kita vertus, naujojo šios LM knygos-kopijos lei-

dinio rengėjai antrą kartą neskelbė E. Banionio surauto didžiulio 1993 m. leidime pasiuntinybių (diplomatinius) dokumentus komentuojančio mokslinio-informacinio aparato. Dabartinės publikacijos pastabų dalyje pateikiamos tik nuorodos į E. Banionio darbą.

Dauguma knygoje skelbiamų dokumentų buvo publikuojami nuo XIX a., ne kartą skelbti, todėl sensacingų faktų joje nerasime. Dokumentai išsamiai atskleidžia ponų, kunigaikščių, bajorų žemėvaldos problemas, vykstant karams su MDK, iškilusias po milžiniškų teritorijų rytiniame pasienyje praradimų, parodo, kaip LDK be pėdsakų išnyksta paskutinės dalinės kunigaikštystės *udielai*, jų kunigaikščiams, Bielskiams, Možaiskiams, Novosilskiams, Chotetovskiems, Šemiakoms ir pan. pasiduodant tarnauti Maskvos valdovui. Knygoje atrasime pluoštą puikių dokumentų apie Sapiegų iškilimą – gerai lokalizuojama jų ankstyvoji žemėvalda, – Glinskių politinės įtakos LDK zenito metus. LM–5 yra nepakeičiamas istorijos šaltinis santykių su MDK, Didžiąja (Užvolgio) ir Perekopo (Krymo chanatu) ordomis problemų tyrimams, kurie skleidžiasi sudėtingos europinės politikos su agresyviaja Turkija fone. Jei pridėsime dokumentus apie įtemptus santykius Jogailaičių dinastijoje (pavyzdžiui, atskleista jų aštri diskusija dėl valdos skyrimo LDK jauniausiam Kazimiero sūnui, karalaičiui Žygimantui), Ldk karinę, ūkinę, urbanistinę, konfesinę politiką, tai galėsime teigti, kad LM–5 knyga-kopija yra vienas iš reikšmingiausių besibaigiančių Viduramžių ir ateinančių Naujųjų laikų Lietuvos istorijos šaltinių.

LM–5 knygos, XVI a. pabaigos kopijos, tekstas perteiktas atsižvelgiant į metodinius patarimus¹⁰ ir Lietuvos istorijos instituto Ar-

cheografijos skyriuje sukaupią leidybinę patirtį. Publikacijoje sunumeruoti tik kiriliškieji braižai, kuriais XVI a. pabaigoje buvo perrašoma ši LM. Jų trys. Publikacijos teksto pastabose jie žymimi romėniškai. I ir II perrašė beveik visą LM–5 knygą, III – labai nedidelę teksto dalį. Braižas I nuo II skiriasi ne tik raidžių grafika ir rašto daktu, bet ir tam tikrų raidžių pavartojimu. Ryškiausias pavyzdys: I-ojo „mėgstama“ „Ѡ“, kurios beveik nerasime II-ajame. Dėl abiejų pagrindinių braižų santykio dar reikia pažymėti, kad I-asis taisė II-ojo braižą, įrašinėjo II-ojo neįskaitytus žodžius, frazes ir sakinius į tarp žodžių paliktus tarpus. Tai redaktorius darbas. Manychiau, kad tai tas pats braižas I. Juo rašė LM–5 knygos-kopijos pabaigoje pasirašęs Adomas Paškevičius.

Rankraščio lapai paginuoti tris kartus. Pirmoji yra kiriliška paginacija, pvz., *листъ/ лист л* (30), *сле* (235) ir t. t. Sunumeruotas 331 lapas su tekstais. Kai LM buvo pergabenta į Varšuvą, 1746 m. kiriliškieji skaitmenys perrašyti arabiškaisiais. Abi paginacijos neapėmė sudaryto registro lotyniškais rašmenimis. 1963 m. gegužės 3 d. visa knyga perpaginuojuama, apimant registrą, pažymimi ir puslapiai, pavyzdžiui, l. 46 ir 46 *об* (*оборотный* „versta“, *verso*). Sunumeruojami 344 lapai. Skelbdami knygą laužtiniuose skliaustuose pateikėme abi paginacijas – kirilišką (kiriliškoji ir 1746 m. sutampa) ir 1963 m., pastaroji LM–5 knygos-kopijos publikacijoje žymima pirmu skaitmeniu, o senoji – antru skliausteliuose.

Spaudai LM–5 buvo parengta 2011 m. ir sumaketuota gruodį. Tačiau dėl laiko imlių teksto tikslinimo ir koregavimo darbų knygos spausdinimas nusikėlė į 2012 m. pavasarį.

Artūras Dubonis
(Vilnius, Lietuvos istorijos institutas)

¹⁰ *Методические рекомендации по изданию и описанию Литовской Метрики*, сост. А. Л. Хорошкевич, С. М. Каштанов, Вильнюс, 1985.

LIETUVOS METRIKA. *Knyga Nr. 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7 / Lithuanian Metrica: Book No. 7. Book of Inscriptions 7 / Литовская Метрика: Книга 7. Книга записей 7.* Parengė I. Ilarienė, L. Karalius, D. Antanavičius (tekstai lotynų kalba). Vilnius: LII leidykla, 2011. XXIX, 1012 p., 350 egz. ISBN 978-9955-847-50-2

Lietuvos Metrikos 7-oji Užrašymų knyga – tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanceliarijos knyga, kurios pradžia yra susijusi su Žygimanto Kazimieraičio išrinkimu Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu ir Lenkijos karaliumi. Knygoje nurašytų dokumentų chronologija apima Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo valdymo 1506–1539 m. laikotarpį. Šios knygos rengimą parėmė Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2007)¹ ir Lietuvos mokslo taryba pagal programą „Nacionalinė lituanistikos plėtra 2009–2015 m.“, pagal minėtą LMT programą buvo finansuota ir knygos leidyba. Knygą parengė Darius Antanavičius (tekstai lotynų kalba; lotyniškų dokumentų dalykų, asmenvardžių ir vietovardžių rodyklė), Inga Ilarienė (įvadas, tekstai rusėnų kalba; pastabos; rusėniškų dokumentų asmenvardžių ir vietovardžių rodyklė) ir Laimontas Karalius (pastabos; rusėniškų dokumentų dalykų rodyklė).

LM–7 knyga yra XVI a. pabaigoje padaryta originaliosios knygos kopija, kuri šiuo metu saugoma Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo (*Российский государственный архив древних актов*) 389 fonde (aprašas 1, saugojimo vienetas 7). Knyga rengta spaudai ir pagal rankraštinių foliantą, ir iš mikrofilmo, saugomo LII bibliotekos Rankraščių skyriuje. Publikuotos knygos turinys atitinka rankraštinės knygos-kopijos sudėtį: titulinis XVIII a. lapas (p. 1); XVIII a. dokumentų registras (p. 3–21); XVI a. pabaigos titulinis knygos lapas (p. 22); XVI a.

¹ LR URM projektas „Baltarusijos ir Lietuvos mokslininkų bendradarbiavimas „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės užsienio politikos dokumentai: ankstyviausios Lietuvos Metrikos pasiuntinybių knygos ir santykiai su Rusijos valstybe (1506–1513 m. ir 1581–1605 m.)“.

pabaigos originalus knygos-kopijos rusėniškasis registras (p. 23–43); knygos dokumentų tekstai (p. 45–644). Mokslinėje-informacinėje LM–7 knygos dalyje yra įvadas lietuvių (p. V–XX) ir anglų (p. XXI–XXIX) kalbomis; visiems LM knygos dokumentams parengtos pastabos su dalykiniais komentarais ir aktualia archeografinė informacija (p. 645–746); išsamus šaltinių, literatūros ir santrumpų sąrašas (p. 747–753); rusėniškuose nuorašuose paminėtų krikščionių ir musulmonų kalendorių švenčių sąrašas (p. 769–770); rodyklės: lotyniškų dokumentų rodyklė (dalykai, asmenvardžiai, vietovardžiai) (p. 771–779); rusėniškų dokumentų dalykų rodyklė (p. 780–939); rusėniškų dokumentų asmenvardžių ir vietovardžių rodyklė (p. 940–1003); kiekvienos naujos LM knygos pabaigoje esantis jau paskelbtų LM knygų sąrašas (p. 1005–1010). Paskelbtos LM–7 knygos pristatymui naudosime knygos įvado struktūrą, pateiksime svarbiausią faktinę medžiagą, ją pildydami naujais aspektais. LII publikuojamų LM knygų įvadai turi jiems būdingas dalis. LM–7 knygos įvadas su nedidelėmis išlygomis atitinka anksčiau skelbtų knygų įvadų formuliara.

Archyvinė charakteristika (p. V–VI). Šią dalį parengė Darius Antanavičius, apžvelgdamas LM–7 kanceliarinės ir archyvinės priklausomybės istoriją su svarbiausiais jos momentais XVII–XX a. Skelbiamoji LM knyga priskirtina LM Kanclerių knygų grupei. Tai įrodo paties rankraščio duomenys ir 1623 m. kovo mėn. 11 d. Kanclerių knygų aprašas, kuriame ji Žygimanto Senojo valdymo metais sudarytų knygų grupėje minima pati pirmoji kaip *Metryka spraw, poselstw, tak tez danin, listow od roku 1536* [!]

do roku 1516 roznymi datami². Maždaug 1745 m. LM buvo pervežta į Varšuvą, ir čia 1747 m. buvo parengtas naujas jos knygų aprašas. Jame LM–7 knygai ir buvo suteiktas nr. 7³. 1787 m. buvo sudarytas naujas LM knygų aprašas, kuriame publikuojama knyga išlaikė tą patį numerį, suteiktą jai sudarant ankstesnį 1747 m. aprašą⁴. Tuo pat metu A. Naruszewicziaus nurodymu buvo atlikta kelių dešimčių ankstyviausių LM knygų transkripcija lotyniškais rašmenimis. LM–7 knyga taip pat buvo perrašyta ir šiuo metu ši antrinė kopija saugoma Vyriausiajame senųjų aktų archyve (*AGAD, Archiwum Główne Akt Dawnych*) Varšuvoje⁵. LM knygas išvežus po trečiojo Respublikos padalijimo į Peterburgą, LM Kanclerių ir Vicekanclerių knygos buvo sujungtos ir pergrupuotos pagal Lenkijos Karūnos Metrikos pavyzdį. 1798 m. J. Kiršbaumo parengtas inventorių, kuriame publikuojamoji knyga pirmą kartą buvo priskirta vadinamajai dirbtinei Užrašymų knygų (*Книгу зануцей, Libri inscriptionum*) grupei ir gavo 7 numerį⁶. Ši signatūra išliko XIX a.–XX a. pirmojoje pusėje Lietuvos Metriką kilnojančią po įvairias carinės Rusijos, o vėliau Sovietų Sąjungos dokumentų saugyklas. 1952 m. tuometiniame Sovietų Sąjungos centriniame valstybiniame senųjų aktų archyve

Maskvoje atlikus visų LM fondo vadinamųjų saugojimo vienetų pernumeravimą, ši knyga išlaikė bendrosios numeracijos nr. 7.

Rankraštis: išorinės žymės (p. VI–X). Antrąją įvado dalį sudaro kodikologine analize paremtas folianto apdarų, lipdžių, vandenženklių aprašymas. Konstatuota trapi rankraštinės knygos fizinė būklė. Apibūdinti LM–7 knygos kietviršiai: abu pagaminti iš tamsiai ruda oda aptraukto kartono ir skirtingai dekoruoti. Kietviršių įspaudai sunkiai įžiūrimi, puošybai naudotų ornamentų derinio nerasta E. Laucevičiaus publikuotose iliustracijose⁷. Iš apatiniame kietviršyje sunkiai įžiūrimų dekorų fragmentų, jų panašumų su LM–22 knygos pirmojo kietviršio puošyba ir galimų atitikmenų E. Laucevičiaus albume daryta išvada, kad LM–7 knygos kietviršiai datuoti XVI a. antrąja puse, o panašus dekoras yra būdingas ir kitoms LM knygoms. Rausvos odos, 10 cm pločio knygos nugarėlėje yra ryškiai raudonai dažyto tymo lipdė (kaip ir LM–5) su XIX a. tipografiniu užrašu paauskuotomis raidėmis: *ЗАПИСИ / БЕЛ. КНЯЖ. ЛИТ. / № 7 / 1506–1513*. Nugarėlė ir joje esanti lipdė panašios į LM–5 knygos⁸. Nors iš išorinių požymių negalima tvirtai teigti, kad folianto kietviršiai ir nugarėlė yra to paties laiko, LM–7 knygos apdarų visuma datuotina XVI a. pabaiga–XVII a. pradžia (p. VIII yra LM–7 knygos-kopijos viršutinio kietviršio paveikslas, p. IX – knygos nugarėlė su XIX a. lipde). Rankraštinei knygai-kopijai naudotas popierius su šiais vandenženkliais: *Madona* (1779–1780 m.)⁹, *Juodvarnis-Šlepowron* (1590–1618 m.)¹⁰, *Kirvis* „be mėnulio“ (1586–1598 m., tiksliai atitinkančių

² Г. Я. Голенченко, Реестр книг Метрики Великого княжества Литовского 1623 г., *Исследования по истории Литовской Метрики. Сборник научных трудов*, Москва, 1989, т. 2. с. 341. Datos rankraštyje yra akivaizdžiai sumaišytos, turėtų būti 1506 ir 1513 m.

³ *Описание книг и актов Литовской Метрики*, составил С. Л. Пташицкий, Санкт Петербург, 1887, с. 82.

⁴ *The „Lithuanian Metrica“ in Moscow and Warsaw: Reconstructing the Archives of the Grand Duchy of Lithuania Including An Annotated Edition of the 1887 Inventory Compiled by Stanisław Ptaszycki*, [prep. by] P. Kennedy Grimsted with the collaboration of I. Sulowska-Kurasiowa, Cambridge, 1984, p. A–41.

⁵ *AGAD*, Metryka Litewska. Transkrypcje, ks. 193.

⁶ *Книга посольская Великого Княжества Литовского*, изд. М. Оболенский и И. Данилович, Москва, 1843, с. 393.

⁷ E. Laucevičius, *XV–XVIII a. knygų įrišimai Lietuvos bibliotekose*, Vilnius, 1976.

⁸ *РГАДА*, Литовская Метрика, ф. 389, ед. хр. 5.

⁹ E. Laucevičius, *Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. Atlasas*, Vilnius, 1967, p. 346, nr. 2482.

¹⁰ Ten pat, p. 375, nr. 2732.

ženklų E. Laucevičiaus *Atlase nerasta*)¹¹, *Lapė* (datuotinas 1593–1604 m.)¹². LM–7 rankraštinės knygos popieriaus chronologija patvirtina, kad knygos kopija daryta XVI a. paskutiniajame dešimtmetyje.

Rankraštinės knygos pavadinimai (p. X–XI). Dėsninga, kad, atsižvelgiant į kiekvienos LM knygos specifiką, skelbiamų knygų įvaduose atsiranda papildomos dalys folianto ypatybėms atskleisti. Tokia yra trečioji įvado dalis, skirta knygos pavadinimų tyrimui. Čia aptarti titulinuose knygos-kopijos lapuose esantys pavadinimai, pateiktos jų iliustracijos (p. XII ir XIII). Šios dalies atsiradimą labiausiai nulėmė reta galimybė kalbėti apie originaliajai LM–7 knygai priskirtiną pavadinimą naujai atrasto senųjų LM knygų 1623 m. lapkričio 26 d. sąrašė *Metryka stara Wielkiego Księstwa Litewskiego*, kuris saugomas AGAD, *Archiwum Radziwiłłów*¹³: [5] *Metryka różnych poselstw i listów potocznych od początku panowania Zygmunta króla od roku 1506 do roku 1513, dwa seksterna z początku po pięciu arkuszy wypadłych, potym we śródku karta wypadła oszarpana nie wiedzieć skąd, ta księga w deskach*. Pastabos apie fizinę knygos būklę dėka galėjome teigti, kad šis pavadinimas skirtas būtent LM–7 knygai: knygos pradžioje tikrai trūksta dviejų lapų – 5 ir 6 – *in folio*. Be to, paminėtas palaidas nežinia iš kurios vietos išplyšęs lapas galėjo būti pirmasis lapas su pirmuoju dokumentu, kuris skelbiamoje knygoje yra dokumentas nr. 64, nes šioje vietoje buvo

¹¹ E. Laucevičius, *Atlasas*, p. 228, nr. 1669 – panašus, tik be skydo ir griežtų formų *Kirvio* ženklas matyti LM–7, l. 201–202, 282. *Kirvis* renesansiniame kartuše su karūna aptinkamas l. 377–425.

¹² E. Laucevičius, *Atlasas*, p. 128.

¹³ Už originaliosios knygos pavadinimo nuorodą dėkojame dr. Dariui Antanavičiui. Plačiau apie šį sąrašą žr. D. Antanavičius, Rastas originaliųjų XVI a. Lietuvos Metrikos knygų sąrašas!, *Lietuvos Metrikos naujienos*, nr. 12–2010, Vilnius, 2011, p. 17–24

perrašytas knygoje-kopijoje. Tai dar labiau patvirtina dviejų LM knygų – 7-osios ir 8-osios – pradinės dalies panašumus. Abiejų knygų pradžios nuorašų turinys sutampa (palyginimui žr. nr. 1–55, p. 1–97; p. 115–116 ir atitinkamus LM–8 dokumentus¹⁴). Remdamiesi šiuo knygos pavadinimu-aprašymu, publikuojamos LM–7 knygos atveju galėjome hipotetiškai teigti, kad originalioji knyga nuo pat pradžių turėjo pavadinimą su valdovo vardu, nuorašų chronologija ir daliniu turinio apibūdinimu. Rankraštinės LM–7 knygos – senosios ir „naujosios“ (t. y. knygos-kopijos) – pavadinimų palyginimas leido apibendrinti: pirma, knygos-kopijos pirmasis titulinis lapas buvo originaliosios knygos titulinis lapas ir viso folianto pavadinimas; antra, skelbiamoji LM knyga-kopija turi papildytą originaliosios knygos pavadinimą; trečia, senąjį foliantą sudarė ir Pasiuntinybių, ir Suteikčių knygos; ketvirta, knygos-kopijos pavadinime nurodytos datos neperteikia knygos bendrosios chronologijos; penkta, dabartinė knyga-kopija iš esmės atitinka originaliosios knygos sandarą.

Knygos-kopijos požymiai ir ypatybės (p. XI–XIV). Ketvirtojoje įvado dalyje aptartas rašovų darbas. Konstatuota, kad prie knygos-kopijos dirbo ne vienas asmuo, tris jų galėjome įvardyti pagal rankraštyje esančius įrašus: rusėniškąjį registrą sudarė Bohdanowiczius (p. 43, 118 nuoroda), pirmąją knygos dalį perrašė Simonas Krasovskis (*Сьмонъ Красовскіи потул писаль*, p. XVIII, 7 pav.), toliau dirbo knygos pabaigoje savo inicialus *.W. .D.* palikęs Woyciech Drožecki – Albertas Drožeckis¹⁵ (p. XVIII, 6 pav.). Įvertinus visos knygos-kopijos apimties ir turinio sudėtingumą, padaryta išvada apie

¹⁴ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8*, parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius, 1995, nr.1–80, p. 43–128.

¹⁵ *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 15 (1528–1538). Užrašymų knyga 15*, parengė A. Dubonis, Vilnius, 2002, p. 6.

ganėtinai aukštos kvalifikacijos rašovų darbą. Dėl įvado apimties suvaržymų skelbiamoje knygoje liko nepaminėti kiti knygos-kopijos požymiai ir kita rašovų darbo pusė – darbo trūkumai. Nurašinėtojo skubos darbas lengviau pastebimas antraštėse. Paminėsime keletą atvejų: įrašytos ne tų dokumentų antraštės (žr. nr. 29.2, a nuoroda, p. 93; nr. 29.3, a nuoroda, p. 94; nr. 172, a nuoroda, p. 329); pakartotinai įrašytos antraštės (žr. nr. 137, p. 272; nr. 217, p. 403); senoji antraštė įrašyta kaip prieš ją esančio dokumento pabaiga (žr. nr. 235.10, a-a nuoroda, p. 432); antraštė įrašyta kaip dokumento tekstas (žr. nr. 268.1, a nuoroda, p. 481). Suprantama, kad nurašant šią didelės apimties knygą pasitaikė teksto nurašymo nesklaidumų: buvo ne vietoje įrašytas teksto fragmentas (žr. nr. 26, e nuoroda, p. 85); nurašant arba įrišant knygą tiesiog sukeisti lapai (žr. nr. 387, cc nuoroda, p. 639); nebaigti rašyti nuorašų tekstai (žr. nr. 163, b nuoroda, p. 308; nr. 172, c nuoroda, p. 330; nr. 251.3, c nuoroda, p. 456; nr. 361, c nuoroda, p. 580).

LM–7 knygoje yra išties vertingų raštininko pastabų. Nurašant knygą jos susipynė su dokumentų teksta: *А я, Оидар, поведая, инъшая рука писала на стороне ярлыка* (žr. nr. 16.1.1, p. 74)¹⁶; *Данъ у Вилни в пятюк в день светого Петра, макулы, под леть Божьего Нарожения тысяча пятьсот шостынадицать* (rajuodinta mano – I. I.; žr. nr. 375, d nuoroda, p. 617). Skelbiamoje knygoje aptinkami ir tiesiogiai Pasiuntinybių knygų raštvedybai būdingi įrašai: *Противъ того царева отъпису, што напротивъ того отъписано ... смотри того листа, переложивъши три листы* (žr. nr. 60.5, p. 154; raštininko pastaba nukreipia į nuorašus nr. 60, 60.1); *А которыи*

[лист] напервеи Литвинцом послан, того ищи напереди на шостои карте (žr. nr. 149, p. 292; raštininko pastaba nukreipia į nuorašą nr. 156, p. 297); ... *и дал тому же слuze я, Сопега, осмь копъ грошеи слuze Капустину татарину Такътамъшу на траву, а царевичу карабелник, а шести золотых иным царевичом* (žr. nr. 20, p. 81)¹⁷.

Toliau pateiksime keliais aspektais svarbų LM–7 knygos įrašą. Jis iliustruoja Pasiuntinybių knygų raštvedybos specifika ir pasiuntinybių tarnybos veiklos situacijas. Kita vertus, tai geras archeografui šaltinyje paspėstų spąstų pavyzdys. Skelbiamos knygos įrašas nr. 131 (p. 259) informuoja: kai Vitebsko vaivada Jonas Sapiega karaliaus pasiūstas išvyko pas Maskvos didįjį kunigaikštį, Krokuvoje 1512 m. rugpjūčio 19 d. raštininku pasiliko maršalas ir raštininkas Bogušas Bohovitinavičius (*Справа Бозушом Боговитиновичом, маршалком и писарем, какъ воевода витебъский, пан Иван ездилъ отъ короля его милости до великого князя московского, в Кракове месеца авьгуста 19 ден, индиктъ 15 etc.*). Pačiame rankraštyje rajuodinta vieta yra įrašyta taip: *до великого князя литовского*. Skelbiamoje knygoje žodį *литовского* keitėme į *московского* ir apie tokį keitimą informavome nuorodoje. Pasirinkdami šį taisymo variantą rėmėmės pirmiausia įprastai knygoje-kopijoje aptinkamų klaidų patirtimi, panašių įrašų formuluočių palyginimu, svarbiu veiksnium buvo ir po įrašo nr. 131 esantys du nuorašai – tai Mdk Vasilijaus III pasiuntinybės raštas (nr. 131.1, p. 259–261), ir Lk ir Ldk Žygimanto Senojo atsakymas tam pačiam Maskvos pasiuntiniui (nr. 131.2, p. 261–263). Pirmajame dokumente minima LDK didžioji pasiuntinybė

¹⁶ Toks pat įrašas aptinkamas ir LM–8 knygoje, žr. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8*, parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius, 1995, nr. 32, p. 69.

¹⁷ Pastaroji citata turi raštininkui Jonui Simonaičiui Sapiegai būdingą įrašų stilių, plg. žr. *Lietuvos Metrika (1427–1506). Knyga Nr. 5. Užrašymų knyga 5*, Vilnius, 1993, nr. 118.2, p. 196: *Тежь я, Сапега, маю зложыти от королевое посольство вкروطце (...)*.

(1508 m.), kurios sudėtyje buvo ir minėtasis sekretorius Jonas Simonaitis Sapiega, derėjęsis tuomet dėl taikos su MDK pasirašymo sąlygų. Tai leido numanyti, kad šie raštai susiję su LDK pasiuntinybės pasirengimais. Apie 1512 m. LDK pasiuntinybes į Maskvą žinomi tik skurdūs paminėjimai, juose Jonas Sapiega nefigūruoja¹⁸. Manytume, teorinė tokio fakto tikimybė išlieka: LDK ponams derantis su LK ponais dėl karinės pagalbos prieš MDK, vykstant niokojantiems MDK žemes Krymo totorių antpuoliams, bet Maskvos kariuomenei dar neapgulus Smolensko, LDK valdovas pasirengimuose karui galėjo naudoti ir diplomatinės derybas. Pasiuntinių tarnyba buvo vienas svarbiausių šalia kariuomenės užsienio politikos įrankių, o Lk ir Ldk Žygimantas Senasis – valdovas, kuris politikoje laikėsi pragmatinių principų. Tokia būtų žodžio *литовского* pakeitimo į *московского* argumentacija.

Žymus LM ir LDK pasiuntinybių tarnybos tyrinėtojas Egidijus Banionis pateikė kitokį archeografinio sprendimo variantą, visai nekomentuodamas atlikto taisymo: *...какъ воевода витебъский, пан Иван ездилъ отъ короля его милости до великого князятва Литовского...*¹⁹ (pajuodintas taisymas – I. I.). Matome, kad E. Banionis pataisė kitą žodį. Tai šaltinotyros dirbtuvių pavyzdys, išpėjantis publikuotų šaltinių vartotoją būti atsargiam ir kritiškam, o archeografa – žymėti neaiškias vietas nuoroda. Šiuo konkrečiu atveju teisingiausia buvo abiem žodžiams (*князя литовского*) duoti vieną nuorodą *Taip rankr.* Būtina pažymėti, kad LM–7 knygoje sprendėme daug panašaus pobūdžio galvosūkių, o įminti archeografinės totorikos

mįsles ypač padėjo Dariuszo Kołodziejczyko naujausia studija²⁰.

Knygos sandara ir turinys (p. XIV–XIX). LM–7 apibūdinama kaip sudėtinės struktūros knyga. Du tituliniai lapai skiria folianto dalis į Pasiuntinybių knygą ir Suteikčių knygą. LM–7 knygos nevienalytiškumą perteikia knygos sandaros schema (p. XV–XVII), parengta pagal žymaus XX a. pirmosios pusės LM knygų tyrinėtojo Nikolajaus Berežkovo sudarytą šios knygos turinio lentelę²¹ ir papildyta aktualiais skelbiamosios knygos dokumentų numeriais bei datomis.

Daugiausia pasiuntinybių reikalų dokumentų turinti LM knyga. N. Berežkovo studijoje ji buvo pavadinta *Pasiuntinybių reikalų knyga 1506–1530*. Jai priklauso didžiausia dalis visų dokumentų, kurie N. Berežkovo apskaičiavimu apima 5/6 rankraštinės knygos nuorašų²². Trys Pasiuntinybių reikalų knygos fragmentai buvo nurašyti LM–7 knygoje nechronologine tvarka²³. Ji priskirtina prie seniausių išlikusių Pasiuntinybių knygų ir jai būdingi reguliariai vestos knygos požymiai: pasiuntinybių dokumentai buvo įrašomi valdovo nurodymu rengiant atsakymą atvykusiems svečią šalių pasiuntiniams, rengiant naują LDK pasiuntinybę ar su atsakymais sugrįžus ankstesnei pasiuntinybei. Su šiais požymiais susijęs charakteringas pasiuntinybės dokumentų grupavimas knygoje. Būdinga ir tai, kad raštinninkas darė įrašus būdamas prie valdovo tiek LDK, tiek Lenkijos karalystėje. LM–7 knygos įrašai patvirtina teiginį, kad pirmuoju šios Pa-

²⁰ D. Kołodziejczyk, *The Crimean Khanate and Poland–Lithuania: International Diplomacy on the European Periphery (15th–18th Century). A Study of Peace Treaties Followed by Annotated Documents*. Brill: Leiden, 2011. Deja, apie šią studiją sužinota labai pavėluotai.

²¹ Н. Бережков, *Литовская Метрика как исторический источник*, ч. I, Москва, Ленинград, 1946, с. 125–127.

²² Н. Бережков, *Литовская Метрика*, с. 101.

²³ Н. Бережков, *Литовская Метрика*, с. 125–126.

¹⁸ E. Banionis, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinybių tarnyba XV–XVI amžiais*, Vilnius, 1998, p. 215.

¹⁹ E. Banionis, *LDK pasiuntinybių tarnyba*, p. 157.

siuntinybių reikalų knygos raštininku buvo Jonas Simonaitis Sapiega, vėliau jos vedimą perėmė Bogušas Bohovitinavičius²⁴. Jį 1518 m. pavadavo Mykolas Vasilevičius Kopotis (žr. nr. 192, p. 363). 1524 m. gruodžio 1–1525 m. birželio 1 d. Kopotį Krokuvoje pavadavo Jonas Hornostajus (žr. nr. 248, p. 446). Pastarasis raštininkas LM–7 pasiuntinybių knygą vedė iki 1530 m. 1538–1539 m. pasiuntinybių ir kito turinio dokumentus Krokuvoje rašė Mykolas Sviniuskis (žr. nr. 369, p. 602; 371, p. 603; nr. 372, p. 605; nr. 374, p. 610).

Senujų LM knygų pirminės sudėties tyrinėtojai N. Berežkovas ir E. Banionis Metrikoje išskyrė LDK tarpvalstybinių santykių dokumentų kompleksą: (Ldk ir Lk Kazimiero laikų) tarptautinių sutarčių ir diplomatinių dokumentų rinkinius, šešias 1486–1530 m. pasiuntinybių knygas, du Ldk ir Lk Aleksandro laikų sąsiuvinius. Visa tai yra LM–4, LM–5, LM–6, LM–7, LM–8, LM–10, LM–11, LM–15, LM–28, LM–223, LM–524 knygose²⁵. LM–7 knygos sudėtis leidžia papildyti šių pasiuntinybių dokumentų korpusą dar ir LM–595²⁶ dokumentais. Rengiant LM–7 dokumentų archeografines pastabas paaiškėjo, kad LM–595 dokumentai – tai dalis kitų LM–7 (žr. „Pastabos“, p. 645–661, 670) nuorašų ir du LM–11 knygos dokumentų nuorašai²⁷, esantys vienoje LM kny-

goje. Ji buvo paskelbta ir istoriografijoje žinoma kaip 1506 m. LDK Pasiuntinybių knyga (*Книга посольская Велико́го Княжества Литовского. 1506.*) kunigaikščio Michailo Obolenskio rinkinyje²⁸. Toliau tyrinėjant ir publikuojant naujas LM knygas, išlieka didelė tikimybė papildyti XVI a. pirmosios pusės diplomatinio turinio dokumentų korpusą dar nežinomais pavieniais nuorašais ar jų pluoštais²⁹.

Daugiausia totorikos turinti LM knyga.

Knygos dokumentuose atsiskleidžia LDK politiniai diplomatiniai santykiai su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste, Krymo chanatu, Lenkijos karalyste, Moldovos kunigaikštyste, Vokiečių ordinu Livonijoje, Kazanės chanatu, Nogajų orda. Pasiuntinybių branduolį sudaro rusėniški ir lotyniški totorikos nuorašai. Dalyko istoriografijoje LDK totorika ilgą laiką buvo mažai žinoma³⁰. Šių nuorašų vertė ypatinga tuo, kad, neišlikus dokumentų originalams, jie daugeliu atveju yra vieninteliai iki mūsų dienų išsaugoti šio laikotarpio rašytiniai šaltiniai Krymo chanų Girėjų – Chadži I, Mengli I, Muchamedo I, Sadeto I, Islamo I, Sahibo I – užsienio politikos ir vidaus santykių Krymo chanate tyrinėjimams. Savo ruožtu LDK totorika skiriasi nuo to paties

²⁸ *Сборник князя Оболенского № 1. Книга посольская Велико́го Княжества Литовского 1506, Москва, 1838, с. 5–105.*

²⁹ Pavienių dokumentų pavyzdys yra LM–10 knyga. Čia trys vienos pasiuntinybės dokumentai (1520 m. raštininko Mykolo Vasilevičiaus Sviniuskio pasiuntinybės į Maskvą), žr. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 10 (1440–1523). Užrašymų knyga 10*, parengė E. Banionis, A. Baliulis, Vilnius, 1997, nr. 71–73, p. 79–81. Kitas atvejis aptinkamas dar nepublikuotoje LM–17: veikiausiai dėl prastų knygų saugojimo sąlygų čia buvo įrištas vienas svetimos LM knygos (LM–15?) lapas su 1536 m. pasiuntinybės į Maskvą nuorašu, žr. *LVIIA*, f. 389, Lietuvos Metrika, s. v. 17, l. 627v–628. Už LM–17 nuorodą dėkoju kolegai L. Karaliui.

³⁰ Situaciją pakeitė naujausia Otomanų imperijos specialisto ir tiurkologo, prof. habil. dr. Dariuszo Kołodziejczyko sintezė su preciziškai parengtomis šaltinių publikacijomis iš LM. Žr. D. Kołodziejczyk, *The Crimean Khanate, Documents.*

²⁴ LM–7 knygos pasiuntinybių reikalų raštininkus aptarė E. Banionis, žr. E. Banionis, *LDK pasiuntinybių tarnyba*, p. 157–160.

²⁵ E. Banionis, *LDK pasiuntinybių tarnyba*, p. 45.

²⁶ Šios LM knygos nėra S. Ptašickio kataloge, nes ji kartu su kitomis diplomatinio turinio LM knygomis saugota Rusijos užsienio reikalų ministerijos archyve ir į RSAA atiduota tik prieš Antrąjį pasaulinį karą, žr. *The „Lithuanian Metrica“ in Moscow and Warsaw: Reconstructing the Archives of the Grand Duchy of Lithuania Including An Annotated Edition of the 1887 Inventory Compiled by Stanislaw Ptaszycki*, [prep. by] P. Kennedy Grimsted with the collaboration of I. Sułkowska-Kurasiowa, Cambridge, 1984, p. Appendix A-3–A-6.

²⁷ *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 11 (1518–1523). Įrašų knyga 11*, parengė A. Dubonis, Vilnius 1997, p. 117–119, nr. 113, 114.

laikotarpio MDK totorikos (ir dėl skirtingos kanceliarijų situacijos, ir dėl skirtingo pasiuntinių tarnybos pobūdžio). LM–7 knygos totorikos segmentas ypač aktualus XVI a. pirmosios pusės LDK užsienio politikos analizei. Šių šaltinių svarbą iliustruoja Dariuszo Kołodziejczyko studija. Jos prieduose iš 1506–1527 m. laikotarpiui priklausančių 17 publikuotų dokumentų net 14³¹ buvo paimti būtent iš LM–7 knygos (žr. „Pastabose“ nr. 6, 28, 29.1, 140, 146, 151, 167.1, 171, 173, 203.1, 203.2, 220, 364.1, 364.2). XVI a. pirmosios pusės užsienio politikos apibendrinime autorius oponuoja Renesanso epochos politikos ir diplomatijos istorijos tyrinėtojams Garetui Mattingly ir Władysławui Pociechai, teigdamas, kad publikuojamuose dokumentuose yra akivaizdžių pavyzdžių, kaip LDK valdovai jau XIV–XV a. vadovavosi realios pragmatiškos politikos principais³².

Pastabos dėl publikuojamų dokumentų parengimo (p. XIX–XX). LM–7 knygos dokumentai skelbiami pagal susiklosčiusią Lietuvos istorijos instituto Archeografijos skyriaus leidybinę patirtį ir atsižvelgiant į keliamus metodinius reikalavimus ir nurodymus³³. Skelbimo principus koregavo knygos dokumentų specifika. Nuorašų kompozicijos knygoje susijusios su pasiuntinybių tarnybos raštvedybos pobūdžiu, t. y. raštvedybos „dirbtuvėmis“. Atsižvelgę į tokias rankraštinės knygos ypatybes, atitinkamai numeravome publikuojamus nuorašus. Nuorašai numeruoti pagal konkrečios pasiuntinybės dokumentų serijas bei pasiuntinybių parengiamąjį darbą. Pasiuntinybių

³¹ D. Kołodziejczyk, *The Crimean Khanate*, Documents, nr. 7–10; p. 551–588; nr. 12–15, p. 594–618; nr. 17, p. 624–632; nr. 19–23, p. 642–680.

³² D. Kołodziejczyk, *The Crimean Khanate*, p. 182, footnote 521.

³³ *Методические рекомендации по изданию и описанию Литовской Метрики*, сост. А. Л. Хорошкевич, С. М. Каштанов, Вильнюс, 1985; С. М. Каштанов, *Актовая археология*, Москва, 1998.

darbą užtikrino specializuota raštvedyba. Matyti, kad nuorašai knygoje buvo grupuojami. Taip galime spręsti iš pavadinimų, kurie apima kelis vienos pasiuntinybės dokumentus. Dažniausiai pasitaikantis tokių nuorašų grupavimas buvo pagal dokumentų gavimo ar išsiuntimo datą ir vietą bei pasiuntinius. Dokumentų numeravimo būdą padiktavo pasiuntinybių dokumentų įrašymo į knygą tvarka. Dažnai jie įrašyti bendru pavadinimu sujungtomis pasiuntinybių nuorašų grupėmis. Pasiuntinybių raštvedybai būdingos antraštės, kuriose raštininkai nurodydavo: siuntėją arba gavėją, laiško(-ų) išsiuntimo arba gavimo vietą ir datą, pasiuntinių ar žygūnų vardus. Tokią antraštę laikėme vienos pasiuntinybės nuorašus (dažniausiai jie neturėjo atskirų pavadinimų) jungiančia pagrindine antrašte, todėl jai priklausančius dokumentus numeravome antraštės numeru (jis atitiko eiliškumą visos knygos dokumentų atžvilgiu) ir kitu, po antrašte esančių nuorašų eilės numeru. Atskirais numeriais stengėmės žymėti įrašus apie raštininko naujai pradėtą vesti pluoštą. Tokio tikslinio numeravimo padarinyš – iš pirmo žvilgsnio nedidelis dokumentų aritmetinis skaičius (391), kuris neatspindi realios knygos apimties³⁴.

Rusėniški tekstai perteikti paraidžiui. Siekiant kuo mažiau kištis į tekstą, skyrybos ženklai, ypač kableliai, vartoti tik būtiniais sintaksės požiūriu atvejais. LM–7 knygos rašovai Moldovos vaivados garbės titulo dėmenį IO visur užrašė išskleista forma, t. y. kaip *Иоан*. Norėdami atskirti titulo rašybą nuo tikrinio vardo, abi pirmąsias garbės titulo žodžio raides rašėme didžiosiomis (*ИОан*). Grafiškai nebevartojamos raidės pakeistos dabartinės rusiškos abėcėlės raidėmis.

³⁴ N. Berežkovo parengtame LM–7 knygos dokumentų registre yra numeruota 515 dokumentų, žr. *Описание документов и бумаг, хранящихся в Московском архиве Министерства юстиции*, Книга Записей Литовских № 7, Москва, 1915, kn. 21, c. 85–146.

Lotyniški tekstai parengti pagal LM–25 knygos pratarmėje išdėstytus principus³⁵.

Parengėjų vardu nuoširdi padėka visiems geranoriškai talkinusiems dalykinėmis konsultacijomis ir padėjusiems su totorikos literatūra: doc. dr. Galinai Miškinienei ir jos kolegai Abdulhakim Kilinc iš Vilniaus universiteto Turkų kalbos centro; dr. Vladislavui Bezpalko;

dr. Aleksandrui Hrušai; prof. habil. dr. Dariuszui Kołodziejczykui; dr. Vladimirui Poliščukui; prof. habil. dr. Vadimui Trepavlovui. Asmeninė padėka mieliems bendradarbiams dr. Dariui Antanavičiui, dr. Algiui Baliuliui, dr. Dariui Baronui, Eglei Deveikytei, dr. Artūriui Duboniui ir Laimontui Karaliui už visokeriopą pagalbą, LII leidyklos kolektyvui – už kantrybę ir profesionalumą.

*Inga Ilarienė
(Vilnius, Lietuvos istorijos institutas)*

³⁵ *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 25 (1387–1546). Užrašymų knyga 25*, parengė D. Antanavičius, A. Baliulis, Vilnius, 1998.

LIETUVOS METRIKA. *Knyga Nr. 37 (1552–1561). Užrašymų knyga 37 / Lithuanian Metrics Book No. 37. Book of Inscriptions 37 / Литовская Метрика. Книга 37. Книга записей 37.* Parengė D. Baronas. Vilnius: LII leidykla, 2011. 632 p., 350 egz. ISBN 978-9955-847-49-6

Nuo 1993 m., kai pasirodė Egidijaus Banionio parengta Lietuvos Metrikos 5-osios Užrašymų knygos publikacija¹, verdantis LM leidybos darbas Lietuvoje ir kitose šalyse (Baltarusijoje, Ukrainoje, Lenkijoje) kol kas leidžia tikėtis, kad po keliolikos metų galbūt turėsime paskelbtas visas išlikusias seniausias LM knygas. Neseniai dienos šviesą išvydusi čia anonsuojama knyga taip pat trumpina dar liekanti įveikti ruožą. Nors LM–37 knygos negalima būtų priskirti prie pačių storiausių LM knygų, tačiau jos apimtis taip pat gana įspūdinga – 495 rankraštiniai dokumentinio teksto lapai, prie kuriuos įrišti dar 96 lapai dokumentų registrų, rašytų lotyniškais (lenkiškais) ir kirilicos rašmenimis. Išsamesnė šios knygos gyvavimo archyvuose istorija atskleista publikacijos įvade, todėl čia paminėsime tik bendresnį interesą galinčius žadinti dalykus. Jos rankraštis saugomas Rusijos valstybiniame senųjų aktų archyve (*Российский государственный архив древних актов, ф. 389, оп. 1, ед. хр. 37*). Publikacija parengta iš šio rankraščio mikrofilmo, saugomo Lietuvos istorijos instituto bibliotekos rankraštyne.

Kaip ir daugelio senųjų (XV a. antrosios pusės–XVI a.) LM knygų, taip ir šios knygos originalas mūsų dienų nepasiekė. Jis veikiausiai prazuvo 1655 m. Vilnių nusiaubus rusų ir kazokų kariuomenėms. Tuo tarpu mūsų dienas pasiekusi anos originalios knygos kopija buvo baigta perrašinėti 1598 m. Tą darbą atliko rašovas Stanislovas Gralevskis, kaip galima spręsti iš įrašo, esančio pačioje rankraščio pabaigoje (p. 489).

¹ *Lietuvos Metrika (1427–1506). Knyga Nr. 5. Užrašymų knyga 5*, parengė E. Banionis, Vilnius, 1993.

Šį darbą jam pavedė atlikti LDK kanceliarijos raštininkas Aleksandras Korvinas Gosievskis. Mūsų manymu, lotyniškus ir lenkiškus LM–37 knygos dokumentus perrašė kiti du (kol kas) nežinomi rašovai (žr. p. 12).

LM–37 knyga išsiskiria savo turinio įvairove. Joje gausu dokumentų, atskleidžiančių to meto valstybės ir visuomenės gyvenimo tuometines aktualijas: kariuomenės mobilizacija ir mokesčių rinkimas, pasiuntinybių organizavimas ir keitimasis informacija tarp valdovo ir aukščiausių to meto valstybės pareigūnų, žemvaldytės ir kilmingumo patikrinimo bylos, visu aštrumu iškilusios dėl tuo metu vykdytos Valakų reformos.

Joje esantys dokumentai apie LDK ir Krymo totorių santykius gali pateikti papildomos medžiagos, nes santykinai taikių santykių su totoriais laikotarpis nėra detaliau nagrinėtas. Šiuo aspektu minėtini dokumentai nr. 19, 456, 591, 612–614 ir kt. LM–37 knygoje taip pat publikuojama dokumentinė medžiaga, rodanti, kaip veikė LDK valstybinis aparatas 1559 m. perėmus kai kurias Livonijos pilis, kokių priemonių imtasi stengiantis Livoniją išlaikyti savo įtakoje.

LM–37 knygoje taip pat esama svarbių duomenų geresniam Vilniaus miesto istorijos pažinimui. Pavyzdžio dėlei paminėsime žinias apie 1554 m. maro epidemijos poveikį Vilniaus miestui (dok. nr. 317), Vilniaus vaito Augustino Rotundo rekomenduotas priešgaisrines priemones (dok. nr. 175), atskirus namus (dok. nr. 131, 616), prie Vilnios upės Lukui Juodkai išnuomotus vandens malūnus (dok. nr. 377) bei nuotrupas apie Žemutinę pilį (dok. nr. 211). Jas papildo platesnėms kultūros istorijos studijoms svarbūs

duomenys, kad ir apie italus Lietuvoje. LM–37 knygoje sutinkame Žygimanto Augusto dvaro kapelos muzikantą Džianą Italą, įsirengusį sau būstą Vilniaus miestiečio Lariono Artiomovičiaus namo pastogėje (dok. nr. 350), sutinkame ir Lenkijos Karūnos virtuvininką Zigmantą Fanello, kuriam valdovas suteikė dvi valstiečių tarnybas Rokantiškių valsčiuje (dok. nr. 590). Tokie duomenys remia Pauliaus Rabikausko ir Wojciecho Tygielskio pareiktą mintį, jog Vilniuje XVI a. galėjo egzistuoti tam tikra italų kolonija².

Knygos rengėjui maloni staigmena buvo tai, kad kai kurie LM–37 knygos dokumentai dar fiksuoja Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto laikų (1392–1430) realijas. Šis valdovas minimas keliuose dokumentuose (pvz., nr. 213, 386, 420, 526). Šiuo požiūriu ypač įdomus yra nr. 386, iš kurio sužinome, kad keliaudamas po savo dvarus Vytautas su savo palyda apsidodavo netoli Slanimo gyvenusio Blizneco name. Suprantama, kad LM–37 knyga fiksuoja gerokai daugiau savo laikotarpio ypač netvarių buvusios istorinės tikrovės pėdsakų. Joje esama net gana egzotiškų dalykų, kurie itin įdomūs kultūros istorija besidomintiems tyrėjams. Kaip antai, 2011 m. pasirodė pirmas gana išsamus straipsnis apie juokdarių fenomeną LDK XIV–XVIII a. pradžioje³. Prie jau paskelbtų dalykų galima pridurti, kad LM–37 knygoje taip pat yra pavienių žinių apie neūžaugas (juokdarius). Pavyzdžiui, iš vieno dokumento galima manyti, kad pas Čekijos karalių Maksimilijoną (1548–1576)

² Žr. W. Tygielski, *Włosi w Polsce XVI–XVII wieku*, Warszawa, 2005, s. 307 su nuoroda į: P. Rabikauskas, Italia-Lituania nei seculi XV–XVI: l'incontro con la Chiesa occidentale, *La via dell'ambra*, a cura di R. C. Lewanski, Bologna, p. 309. Apie pavienius italus tarp Vilniaus elito XVII–XVIII a. žr. A. Ragauskas, *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antroje pusėje (1662–1702)*, Vilnius, 2002, p. 290–293.

³ R. Ragauskienė, Dvaro juokdario „institutas“ Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje, *Naujas žinias-Aidai*, 4, 2011, p. 263–271.

tarnavęs juokdarys Fabijonas sugebėjo neblogai prasigyventi: grįžęs į tėviškę jis iš Narevo miestiečių atpirko du laukus savo tėvoninės žemės, parėmė savo motiną, brolių ir seserį ir dar sau nusipirko namą (dok. nr. 169 ir 170). Dar iš kito dokumento sužinome, kad Žaslių ir Valažino dvarų laikytojas Lukašas Lenskis Žasliuose laikė karalienei Kotrynai priklausančią neūžaugą Fuksą, kurios išlaikymas kainavo gana apvalią sumą – 30 kapų grašių per metus (nr. 187).

Rengiant šią knygą publikacijai mums labai pravertė dar 1973 m. Antonio Gašiorowski paskelbtas Žygimanto Senojo ir Žygimanto Augusto itineriumas⁴. Dabar, jau išėjus šiai knygai, norime pažymėti, kad joje esantys dokumentai ne vieną sykį leidžia patikslinti Lenkijos ir Lietuvos valdovo kelionių vietas 1552–1561 m. laikotarpiu. Tikimės, kad šių duomenų patekimas į istoriografiją taps lengvesnis dabar, kai knyga iš rankraščio „persikėlė“ į spausdintą tekstą. Taip pat tikimės, kad į mokslinę apyvertą lengviau galės patekti ir tie dokumentai, kurie iki šiol nesulaukė deramo dėmesio.

Rengdami LM–37 knygą publikacija joje iš viso išskyrėme 619 dokumentų. Toks dokumentų skaičius yra didesnis negu LM–37 knygos registruose minimų dokumentų skaičius. Taip yra todėl, kad mes kaip atskirus dokumentus išskyrėme registru sudarytojų nefiksuotus atskirus įrašus ir kanceliarijos darbuotojų pastabas apie dokumentus. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad dokumentų iš tiesų yra daugiau negu 619, nes iš bendro konteksto neišskyrėme tų dokumentų, kurie transumuoti vėliau išduotuose dokumentuose. Transumptų kiekis skirtinguose dokumentuose įvairuoja. Dauguma dokumentų turi po vieną transumptą, bet yra ir tokių dokumentų, kurie talpina savyje po du, tris arba net penkis (nr. 291).

⁴ A. Gašiorowski, Itineraria dwu ostatnich Jagiellonów, *Studia Historyczne*, r. 16, 1973, zes. 2 (61), s. 249–275.

Dauguma dokumentų surašyti rusėniškai, bet taip pat yra ir lotyniškų, ir lenkiškų. Lotyniškų dokumentų, įskaičiuojant lotyniškai rašytuose dokumentuose esančius jų transumptus, iš viso yra 8 (be lotyniškuose dokumentuose esančių transumptų jų būtų 5). LM–37 knygoje yra du dokumentai lenkų kalba (nr. 377 ir 599).

Kaip ir daugelyje kitų ankstyviausių LM knygų, formalūs knygos chronologiniai rėmai anaiptol nesutampa su kraštutinėmis pavienių dokumentų datomis. Seniausi šioje Metrikos knygoje esantys ankstesnių dokumentų transumptai yra Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio laikų (1440–1492). Prie ankstyvesnių LM–37 knygos dokumentų taip pat galime priskirti Lietuvos didžiųjų kunigaikščių Aleksandro (1492–1506) ir Žygimanto Senojo

(1506–1548) laikų nuorašus. Tokių dokumentų iš viso yra 35 (1494–1546 m. laikotarpio). Kiti dokumentai – 1552–1561 m. tarpsnio.

LM–37 knygos tekstas perteiktas pagal bendrai taikomas LM rengimo spaudai taisykles. Naudodamasis proga rengėjas jaučia pareigą atkreipti dėmesį į tai, kad į spausdintą tekstą įsivėlė viena apmaudi klaida, kurios, deja, jau nebuvo galima laiku ištaisyti. Knygos pabaigoje esančiame Kauno muitinės mokesčių registre (nr. 599) visur kur yra santrumpa „zl“ ją dera ištaisyti į „gr“ – lenkiškus „zlotus“ reikia pakeisti į „grašius“. Taip pat po laiko buvo pastebėta, kad minimą dokumentą jau buvo paskelbęs Mitrofanas Dovnaras-Zapolskis⁵. Vis dėlto rengėjas tikisi, kad ką tik pasirodžiusi LM–37 knyga naudingai pasitarnaus LDK istorijos tyrimams.

Darius Baronas
(Vilnius, Lietuvos istorijos institutas)

⁵ М. В. Доўнар-Запольскі, *Дзяржаўная гаспадарка Вялікага Княства Літоўскага пры Ягелонах*, падрыхтавалі да друку А. І. Груша, Р. А. Аляхновіч, Мінск, 2009, с. 661–662.

LIETUVOS METRIKA (1562–1566). 47-oji Teismų bylų knyga / Литовская Метрика (1562–1566). 47-я книга судных дел / The Lithuanian Metrika (1562–1566). Court Record Book no 47 / Metryka Litewska (1562–1566). Księga 47 spraw sądowych. Parengė I. Valikonytė, N. Šlimienė. Vilnius: LII leidykla, 2011. XXXIII, 324 p., 101 egz. ISBN 978-9955-847-48-9

Kolegoms ir visiems besidomintiems smagu pristatyti jau devintą Vilniaus universiteto Lietuvos Statutų ir Lietuvos Metrikos tyrimų grupės parengtą Lietuvos Metrikos Teismų bylų knygų publikaciją.

Ką tik pasirodžiusi LM knyga šiandien saugoma Rusijos valstybės senųjų aktų archyve Maskvoje, kaip „Lietuvos Metrikos“ fondo 261-oji knyga¹. 1887 m. paskelbtame LM kataloge Stanislawas Ptaszycis ją pažymėjo dvigubu numeriu (trupmena) 47/106². Skaitiklyje nurodytas skaičius – jau Peterburge įsigytasis Teismų knygų skyriaus numeris, o vardiklyje (106) išsaugotas nuo originalios knygos nurašytai kopijai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanceliarijos archyve suteiktas numeris³. Manytina, kad ši kopija buvo įrašyta į 1623 m. LM knygų registrą tarp kitų Žygimanto Augusto valdymo laikais sudarytų dokumentų nuorašų knygų, tik, regis, šiame registre buvo įvardyta kitaip, nei skelbia įrašas knygos kopijos pradžioje⁴. Taip manyti leidžia antraščių chronologijos sutapimas

(1562–1566), be to, knygoje gausu pareiškimų (*opowiadania*=*оповеданье*, *zeznania*=*сознание*) įrašų. XVIII a. viduryje drauge su kitomis knygų kopijomis ir originalais išgabenta į Varšuvą, kur, aprūpinta lenkiškai transliteruota originalaus registro kopija, buvo restauruota ir naujai įrišta, tačiau į ten lotynišku raidynu transliteruotų seniausių LM knygų kopijų grupę nebe pateko.

LM 47-oji TBK – tai valdovo teismo knyga, į kurią nurašyti Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto 1562–1566 m. nagrinėtų bylų protokolai ir sprendimai bei kiti, daugiausia su teismo procesu susiję dokumentai. Jos publikavimas papildė jau paskelbtų XVI a. pirmosios pusės ir vidurio valdovo teismo bylų knygų grupę⁵. Šios knygos kopijos dokumentai atveria naujas galimybes tirti pirmiausia XVI a. vidurio LDK teisės kultūrą ir teiseną, LDK kanceliarijos veiklą, bajoriškosios visuomenės teisinę sąmonę ir juridinį raštingumą ir, žinoma, daugelį kitų jos istorinės raidos procesų.

Į 47-ąją TBK įrašyti 139 gudiški dokumentai: 35 – sudaryti arba patvirtinti 1562 m., 13 – 1563 m., 22 – 1564 m., 51 – 1565 m. ir 18 – 1566 m. Tačiau, kaip įprasta teismų knygoje,

¹ *Российский государственный архив древних актов*, ф. 389 (Литовская Метрика), ед. хр. 261. Knygos kopijos mikrofilmas yra LVIA.

² С. Пташицкий, *Описание книг и актов Литовской Метрики*, С.-Петербург, 1887, с. 118.

³ Šis numeris nurodytas lenkiškai transliteruoto knygos registro pirmojo lapo (l. 1) apačioje ir dar kartą įrašytas pieštuku šalia žymos apie to registro pabaigą (l. 16). Tuo tarpu folianto nugarėlės apatinės lėpės dalis su buvusiu numeriu dabar nuplyšusi.

⁴ Plg.: Книги судовые г(о)с(по)д(а)ра короля, его м(и)л(о)сти, и великого князя Жигимонта Августу канцлярейские (l. 29); Księgi spraw sądowych, zeznania i opowiadania zapisów roznych od roku 1562 do roku 1566, žr. Г. Голенченко, Реестр книг Метрики Великого княжества Литовского 1623 г., *Исследования по истории Литовской Метрики*, ч. 2, Москва, 1988, с. 346 (nr. 25).

⁵ *Русская историческая библиотека*, т. 20, С.-Петербург, 1903, стлб. 521–1200 (2-oji TBK); *Lietuvos Metrika (1522–1530)*. 4-oji Teismų bylų knyga, parengė S. Lazutka, I. Valikonytė, G. Kirkiėnė, E. Gudavičius ir kt., Vilnius, 1997; *Lietuvos Metrika (1533–1535)*. 8-oji Teismų bylų knyga, parengė I. Valikonytė, S. Lazutka, N. Šlimienė ir kt., Vilnius, 1999; *Lietuvos Metrika (1540–1543)*. 12-oji Teismų bylų knyga, parengė I. Valikonytė, S. Viskantaitė-Saviščeviėnė, L. Steponavičienė, Vilnius, 2007; *Lietuvos Metrika (1555–1558)*. 37-oji Teismų bylų knyga, parengė I. Valikonytė, L. Steponavičienė, Vilnius, 2010.

dokumentų iš tiesų yra daugiau, nes kai kurie buvo įrašyti kaip rašytiniai įrodymai, pateikti nagrinėjant bylas, o kiti – interesantų atsinešti įvairių sandorių legitimavimui. Tarp tokių į knygą pateko trys lenkų kalba surašyti aktai, suteikę jų pateikėjui teisę valdyti Rumpiškių dvarą (nr. 138). Dėl pastarųjų priežasčių 47-osios TBK įrašų chronologija išsiplečia. Ankstyviausias į „knygas“ įrašytas dokumentas buvo sudarytas 1554 m. rugsėjo 27 d., o kiti 1558 m. birželio–1562 m. sausyje. Beje, ir šie – ankstesni, nei pradėta formuoti knyga, – ir vėlesni, knygos chronologiją atitinkantys nuorašai liudija, kad vis trumpėję notarinių įrašų laikas: bajorai savo sudarytus sandorius skubėjo įteisinti tuoj pat – ne tik tais pačiais metais, bet tą patį mėnesį ir net kitą dieną.

Šios knygos sandara taip pat liudija vis tobulėjančią raštvedybą valdovo kanceliarijoje, teismo knygų formavimo taisyklių pokyčius bei jų „tobulo“ modelio paieškas. Knygos chronologija tiesiog ideali. Nors į ją pateko net ketverių metų (1562 m. vasario 9 d.–1566 m. kovo 10 d.) valdovo teismo veiklą atspindintys dokumentai, jų įrašai chronologiškai nuoseklūs. Datų seka pažeista vos vieną kartą (nr. 52) ir tai, regis, dėl akivaizdžios perrašinėtojo korektūros klaidos. Visoje knygoje vos pora dokumentų, kurių eschatokoluose liko nenurodytos mėnesio dienos (nr. 57, 121), o vienas apskritai be eschatokolo (nr. 131), bet jis dėl nežinomos priežasties nebaigtas nurašinėti. Kita vertus, šios TBK „formuotojas“ aiškiai siekė palengvinti būsimą dokumentų nuorašų paiešką joje. Todėl surašant knygą, skirtą nuolatiniam saugojimui, jau stengiasi pažymėti dokumentų chronologines serijas, knygoje nurodant atitinkamų (naujų) metų įrašų pradžią, nors tokių dokumentų paiešką spartinanti modelį galėjo sukurti ir jos kopijuotojai.

LM 47-oji TBK, kaip ir kitos valdovo teismo knygos, ne tik paliudija „keliaujanti“

Ldk teismą, bet ir atskleidžia jo geografiją, t. y. valdovo buveines bei rezidencijas, kelionių maršrutus ir tam tikru požiūriu jo *modus vivendi*. Absoliuti į knygą nurašytų dokumentų dauguma buvo sudaryti Vilniuje, nes 1562, 1563 ir 1565–1566 m. laikotarpiu Žygimantas Augustas čia praleisdavo po keletą mėnesių. Tačiau vykdyti teisingumą arba tvirtinti sandorius jam teko ir 1564 m. vasarą Bielsko seime, taip pat Piotrkove, Varšuvoje, Knyšine, Tikocine, Parčeve, taip pat arčiau Vilniaus: Gardine, Kaune ir Valkininkuose. Į knygą įrašytų anksčiau sudarytų dokumentų geografija nėra plati. Be vilnietiškų sandorių, į ją dar pateko keli dokumentai, sudaryti Gardine, Berezovece, Anykščiuose ir Polužėje. Tačiau ir ši knyga leidžia patikslinti ir papildyti Žygimanto Augusto 1562–1566 m. itinerariumus.

Dokumentų repertuaras visiškai atitinka 47-osios TBK pavadinimą: tai iš tiesų valdovo vykdyto teisingumo ir teismo įstaigos veiklą paliudijančių dokumentų nuorašų knyga. Dauguma teismo dokumentų (39 iš 139) – bylų protokolai bei sprendimai. Tiesa, ne visas čia įrašytas bylas nagrinėjo pats valdovas, bet ir kitos, išnagrinėtos „valdovo nurodymu“ Ponų tarybos (nr. 98) arba maršalkų „su kitais mūsų dvaro urėdininkais“ (nr. 106, 115, 124, 125, 127–129, 133), priskirtinos valdovo teismui. Nemaža į knygą patekusių dokumentų dalis susijusi su teismo proceso pradžia būtiniais veiksmais, pavyzdžiui, kanceliarijoje įregistruoti valdovo teismo pareigūnų (dažniausiai diečkaus ar vaznio pareigas atlikusių dvarionių) pareiškimai apie atliktus pavedimus (šaukimų ar mandatų įteikimą: nr. 6, 12–16, 21, 27, 30, 46, 47, 60, 110, 113, 122), atmintinės apie teismo atidėjimą arba teislaikio paskyrimą (nr. 7, 11, 17, 20, 28, 39, 53, 57, 59, 70, 88, 89, 93, 94, 97, 134), būsimų bylininkų skundai (pareiškimai) dėl jiems padarytų nuostolių ar nusikaltimų (nr. 2, 3, 9, 34, 35, 38, 41, 42, 45, 49, 99, 104, 105), dažniausiai vartojant

fraze, kad skundėjas atvyko „prie valdovo kanceliarijos knygu“. Knygoje taip pat užfiksuotos atvykusių bylinėtis pasirengtinės arba pareiškimai apie antrosios šalies neatvykimą į teismą (nr. 1, 40, 48, 63–66, 73, 77, 92), įgaliojimai atlikti juridinius veiksmus (nr. 52). Atskirą dokumentų grupę (40) sudaro privačių asmenų pareiškimai apie įvairius (dažniausiai turtinius) sandorius ir jų legitimavimą patvirtinantys raštai, taip pat pareiškimai apie dingusias ar negražinamas signetes bei įrašai apie gaisruose pražuvusius dokumentus (nr. 44, 50, 54, 58, 90).

Šalia jau įprasta tapusios apeliacijos į Statuto normas (nr. 11, 24, 31, 52, 59, 61, 67–70, 73–76, 85, 86, 100, 109, 116, 118, 126, 128, 129, 133) įvairiose bajorijos gyvenimo srityse (paveldėjimo, kraičio skyrimo ir dovio užrašymo, testamentų sudarymo, globos ir kt.) šioje TBK galima aptikti ir drastiškos savivalės pavyzdžių. Čia išskirtume Medininkų vėliavininko Jono Vnučkos atsakymą žvelgūnui, valdovo dvarioniu Mikalojui Šembeliui, šiam įteikus priminimo raštus dėl Jurgio ir jo sūnaus Jono Tulgaudų Gudieniečių dvarelis veldamės: „nors jie valdovo priminimo raštus apie savo veldames man duoda, tačiau aš to visai nepaisau, nes žinau tokį vaistą, kad ir iš tėvonijos likučio, kur jie gyvena, juos išvysiu, greitai laiku visa tai mano bus. Nieko nepaisau ir dėl laido, nors ir šimtą jų man paskirtų, nes savo tarnams ir žmonėms liečiau juos mušti ir užmušti. Kuriuos užmušiu, sumokėsiu ir, odą nuo jų nulupęs, ne tik vieną, o dešimt kartų jų odas savo grašių pribersiu ir karaliui laidą sumokėsiu, nes turiu kuo. Tegu nesiruošia ten daugiau gyventi.“ (nr. 16).

Šioje knygoje gausu medžiagos didikų giminių atstovų (Ostrogiškių, Astikų, Radvilų, Chodkevičių, Alšėniškių, Sapiegų, Dorohostaiskių, Sanguškų, Valavičių, Bohovitinavičių, Davainų, Zbaražskių, Kiškų, Tiškevičių, Naruševičių, Hornostajų) bei Katalikų bažnyčios

hierarchų (Povilo Alšėniškio, Mikalojaus Paco, Viktorino Verbickio, Valerijono Protasevičiaus, Janušo Androševičiaus, Mikalojaus Volskio) karjerai, žemėvaldai, genealogijai, kasdieniam gyvenimui tirti. Įspūdingas prabangių daiktų sąrašas pateiktas Kameneco seniūno Havrilos Hornostajaus pareiškime apie savo brolio Eustachijaus turto atsiėmimą iš globėjo, valdovo maršalkos Jurgio Tiškevičiaus (nr. 19). Keletas knygos bylų (nr. 81–84) atspindi ponios Beatos iš Kostelego Ostrogiškienės, ponios Albertienės Laskos ir jos dukters Elžbietos Ostrogiškaitės dramą⁶, perrašant iš Iljos Ostrogiškio paveldėtus turtus antrajam Beatos vyrui Seradzės vaivada Albertui Laskiui. Knygoje ryškūs ir tuo metu vykdytos Valakų reformos atspindžiai – kuriami ir išnuomojami valdovo palivarkai (nr. 85, 87, 91, 125), tarp jų – ir Panevėžio dvaras (nr. 115), ginčai dėl „atmainų“ nesuteikimo už paimtas bajorų žemes (nr. 51), valdovo valstiečių skundai dėl neva padidėjusių prievolių, galimai neatitinkančių Valakų nuostatų, kuriuos jie „gavo“ iš valdovo revizoriaus (nr. 115).

Taigi šiai valdovo TBK būdinga nuosekli dokumentų įrašų chronologija, sistemingas profilis ir ganėtinai nusistovėjusi teismo raštų nomenklatūra, viena vertus, liudija atsakingai suvoktas raštininkų funkcijas ir vis labiau biurokratėjantį teismo įstaigos darbą, o kita vertus, bajorų sėkmingai įsisavinamą juridinę kultūrą ir gana brandžią teisinę sąmonę Antrojo Lietuvos Statuto kūrimo metu. Šį reiškinį gražiai paliudija jau 1565 m. gegužės pabaigoje įrašytas Vladimiro ir Brastos vladkykos (vyskupo) Jono Borzobohato Krasenskio pareiškimas apie skolos sugražinimo raštininkui Jonui Šimkaičiui sąlygas, įsipareigojant laikytis jau abiejuose Statutuose – „senajame ir naujajame“ – įrašytų normų (žr. nr. 87).

⁶ R. Ragauskienė, A. Ragauskas, *Barboros Radvilaitės laišakai Žygimantui Augustui ir kitiems. Studija apie XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų korespondenciją*, Vilnius, 2001, p. 18–20.

Šios rankraštinės knygos struktūra panaši į daugelio XVI a. pabaigos–XVII a. pradžios knygų-kopijų sandarą. Foliantą sudaro: 1) lenkų abėcėle transliteruotas registras (l. 1–16); 2) gudiškasis (originalusis) registras (l. 18–28v); 3) aktų tekstas (l. 29–204v).

Knygos-kopijos rankraštyje šiandien iš viso yra 207 lapai: pirmasis tuščias – nenumeruotas + 16 paginuotų lenkiškojo registro lapų (l. 1–16) + 1 tuščias (l. 17) + 11 originaliojo registro lapų (l. 18–28v) + 176 dokumentų tekstų lapai (l. 29–204v) + 1 tuščias (l. 205) + 1 lapas (l. 206) su Rusijos Teisingumo ministerijos komisijos narių įrašu ir parašais.

Foliantė yra dvi paginacijos. Lenkiškojo registro lapai Varšuvoje nebuvo numeruoti. Paginacija (l. 1–16) atlikta, matyt, XX a. antroje pusėje Maskvoje Centrinio valstybinio senųjų aktų archyvo darbuotojų pieštuku arabiškaisiais skaitmenimis, sunumeruojant abi lapo puses. Šį registrą nuo originaliojo atskiria tuščias lapas (l. 17), kuriuo prasideda nuo originaliosios LM knygos nurašyta kopija. Galima spėti, jog šis lapas turėjo būti titulinis. Nežinia, kodėl ši kopija liko ne tik be antraštės, bet ir be įrašo, būdingo daugeliui tuomet darytų kopijų, – taigi, joje nebuvo įamžintas kanclerio Leono Sapiegos vardas bei jo nuopelnai, organizuojant LM senųjų knygų kopijavimo procesą. Be pavadinimo liko ir originalusis registras, kurio lapų abi pusės paginotos pieštuku (l. 18–28v) Maskvoje. Kitame lape (l. 29) įrašytas knygos pavadinimas ir išsyk prasideda knygoje įrašytų dokumentų tekstai. Čia jau susiduriame su dviguba lapų paginacija. Akivaizdu, kad ankstyvoji (pirmoji) buvo atlikta knygą kopijuojant Vilniuje, o antroji – kaip registrų lapų numeravimo tąsa, Maskvoje. Pirmoji atlikta rudu rašalu kirilicos raidėmis (pvz., *Листъ а*), numeruojant tik pirmąją lapo pusę (*Листъ* arba *Лист*), o antroji – pieštuku pažymint abi lapo puses arabiškaisiais skaitme-

nimis (pvz., 29 ir 29об, t. y. *verso*). Publikacijoje nurodėme tik vieną, vėlesnę, t. y. ištinę, folianto paginaciją.

Folianto išoriniai požymiai panašūs į kitų LM knygų kopijų savybes. Rankraščio blokas (31x19,5 cm) įrištas į kartoninius kietviršius (31,5x20 cm), kurie aptraukti tamsiai ruda oda, bet apatinio viršelio kampai gerokai nuspuvę. Priekinio viršelio būklė geresnė, tik kampų ir šonų oda gerokai nusitrynusi. Kietviršių dekoras ir išpaustų ornamentų likučiai liudija, kad odos apdaras nebuvo labai dailus, o priekinio kietviršio laukas liko tuščias, jame nebuvo nei pavadinimo, nei ekslibriso, tik pakraščiai dekoruoti ruletėmis su augalų lapelių ornamentu. Bet ir šiai knygai įrišti buvo panaudoti LDK raštinėje įprasti spaudai su XVI a. pabaigoje populiariu dekoru.

Kopijos nurašymo data nenurodyta, galbūt todėl, kad liko neužpildytas titulinis kopijos lapas. Tačiau knygai kopijuoti naudoto popieriaus vandenženkliai leidžia ją datuoti XVI a. paskutiniais metais–XVII a. pradžia. Originalusis gudiškasis registras surašytas ant popieriaus su *Liūto* po karūna vandenženkliai, o visai kopijai panaudotas dar mažiausiai penkių rūšių popierius, kuriame išpausti *Jaučio galvos* po karūna, *Kryžiaus* po karūna kartuše, *Pasagos*, *Kirvio* po pusmėnuliui Renesanso kartuše ir herbo *Habdank* vandenženkliai. Būtina pažymėti, kad daugelio vandenženklių identifikavimą apsunkina labai smulki vieno iš raštininkų rašysena, prisodrinusi lapus teksto, o kita vertus, ir neryškūs vandenženklių išspaudai.

Ir šioje LM TBK kopijoje akivaizdūs Abiejų Tautų Respublikos seime specialiai sudarytos komisijos, privalėjusios patvirtinti kopijų atitikmenį originalams, veiklos pėdsakai. LDK instigatorius Mikalojus Puzeliewskis savo ranka paliudijo gudiškojo registro pradžią bei pabaigą ir nurašytų dokumentų tekstų pabaigą. Regis, kad į Varšuvą XVIII a. viduryje ši kopija

pateko jau nukentėjusi nuo pelėsių, atsiradusių, matyt, dėl drėgmės, nes lenkiškai transliteruoto registro lapai švarūs, tuo tarpu gudiškosios kopijos folianto lapų apatiniai kampai gerokai pažeisti, purvini ir dėmėti (jų būklė pagerėja tik nuo l. 153). Lenkijos sostinėje rankraštinė knyga buvo restauruojama ir naujai įrišta. Šioje kopijoje, kaip ir kitose, išliko ją XVII–XVIII a. revizavusių pareigūnų, taip pat žemėvaldos ar kitokių teisių įrodymų paieškos pėdsakų.

LM išvežus į Rusiją, XIX a. 4-ajame dešimtmetyje Sankt Peterburge ir ši kopija buvo dar kartą įrišta. Papildomam įrišimui panaudotos raudono šilko virvutės galai prispausti raudono lako antspaudu paskutiniajame (l. 206) dar varšuviškio įrišimo kopijos lape. Jame – ir atitinkamas komisijos narių parašais patvirtintas įrašas, liudijantis tuometinę folianto apimtį. Šią knygą-

kopiją drauge su kitomis LM knygomis 1887 m. pervežus į Maskvoje pastatytą Teisingumo ministerijos archyvo pastatą, kuriame ji saugoma iki šiol, archyvistų revizijų ir tyrėjų darbo pėdsakai palikti tik po Antrojo pasaulinio karo.

Adaptuojant tekstą, kaip ir ankstesnėse TBK, siekėme svarbiausio tikslo – kiek įmanoma išsaugoti originalo turinį ir formą. Todėl dokumentų „savų“ antraščių nekūrėme, o pateikėme knygoje esančius originalius pavadinimus bei gudiškąjį registrą ir jo vertimą į lietuvių kalbą. Lenkiškai transliteruoto registro nespausdinome. Dokumentų originalų ir jų publikacijų neieškojome.

Šios publikacijos struktūra iš esmės tokia pati, kaip ir ankstesnių. Jos pabaigoje pateikiamos dalykų, asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės.

*Neringa Šlimienė
(Vilnius, Vilniaus universitetas)*

Baigtas įgyvendinti Nacionalinės lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programos projektas „Lietuvos Metrika: tyrimai ir leidyba“

2009 m. pavasarį Lietuvos mokslo tarybai paskelbus pirmą kvietimą teikti paraiškas Nacionalinės lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programos priemonėms įgyvendinti, Lietuvos istorijos instituto Archeografijos skyrius kartu su Vilniaus universiteto Lietuvos Statutų ir Lietuvos Metrikos tyrimų grupe parengė ir pateikė bendrą trimetį projektą „Lietuvos Metrika: tyrimai ir leidyba“. Jis gavo LMT finansinę paramą ir 2009 m. vasaros pabaigoje buvo pradėtas įgyvendinti. Projekto uždaviniai ir pirmųjų dvejų metų darbo rezultatai trumpai pristatyti 11 ir 12 *Lietuvos Metrikos naujienų* numeriuose.

Tretieji projekto vykdymo metai iš pirmųjų dvejų išsiskyrė tuo, kad pagal darbo planą buvo numatyti tik jau parengtų knygų publikavimo darbai, tačiau tikrovė gerokai pakoregavo pirminius sumanymus. Dėl objektyvių priežasčių pačių „storiausių“ LM knygų rengimas Lietuvos istorijos institute 2010 m. gerokai vėlavo ir šis darbas buvo tęsiamas kone visus 2011 m. Taigi paskutinių 4 parengtų knygų leidybos imtasi realiai tik 2011 m. pabaigoje. Vis dėlto sutelktomis rengėjų ir LII leidybos grupės pastangomis visus darbus pavyko baigti sklandžiai.

Projekto rezultatus pagal mokslinės produkcijos tipą galima suskirstyti į kelias grupes: 1) fundamentinio šaltinio leidiniai; 2) tęstiniai mokslo darbai; 3) taikomieji mokslo darbai.

1. Gausiausią grupę sudaro fundamentinio šaltinio leidiniai. Parengti ir išleisti iš viso devyni tomai (chronologine pasirodymo seka):

1.1. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 20 (1536–1539). Užrašymų knyga 20*, parengė R. Ragauskienė, D. Antanavičius (tekstai lotynų kalba), Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. 444 p. ISBN 978-9955-847-23-6.

1.2. *Lietuvos Metrika (1546–1548). 19-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos–XVII a. pradžios kopija)*, parengė I. Valikonytė, S. Viskantaitė-Saviščevienė, L. Steponavičienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. XXXIV+290 p. XXXII+314 p. ISBN 978-9955-847-23-6.

1.3. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 22 (1547). Užrašymų knyga 22*, parengė A. Blanutsa, D. Vashchuk, D. Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010. XVI+174 p. ISBN 978-9955-847-33-5.

1.4. *Lietuvos Metrika (1555–1558). 37-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, parengė I. Valikonytė, L. Steponavičienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010. XXXII+314 p. ISBN 978-9955-847-36-6.

1.5. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 276 (1584, 1586, 1597). Teismų bylų knyga 62*, parengė D. Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010. XXX+276 p. ISBN 978-9955-847-34-2.

1.6. *Lietuvos Metrika (1562–1566). 47-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, parengė I. Valikonytė, N. Šlimienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. XXXII+326 p. ISBN 978-9955-847-48-9.

1.7. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 37 (1552–1561). Užrašymų knyga 37*, parengė D. Baronas, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. 632 p. ISBN 978-9955-847-49-6.

1.8. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7*, parengė I. Ilarienė, L. Karalius, D. Antanavičius (tekstai lotynų kalba), Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. XXIX+1012 p. ISBN 978-9955-847-50-2.

1.9. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5*, parengė A. Dubonis, A. Baliulis, D. Antanavičius (tekstai lotynų kalba), Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012. 586 p. ISBN 978-9955-847-52-6.

Šiuose tomuose paskelbti iš viso 2667 dokumentai rusėnų, lenkų ir lotynų kalbomis. Daugiau nei trys ketvirtadaliai jų publikuoti pirmą kartą.

2. Parengti ir išleisti du tęstiniai mokslo darbai:

2.1. *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 2, sudarė A. Dubonis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010. 280 p. ISSN 2029-0705.

2.2. *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 3, sudarė D. Antanavičius, Vilnius: Versus aureus, 2011. 222 p. ISSN 2029-0705.

Juose paskelbta iš viso 18 mokslinių straipsnių lietuvių ir rusų kalbomis, 2 šaltinio publikacijos lotynų ir rusėnų kalbomis, 7 mokslinės recenzijos lietuvių kalba. Dauguma autorių yra patys projekto vykdytojai.

3. Parengti ir išleisti keturi taikomieji mokslo darbai:

3.1. *Lietuvos Metrikos naujienos*. „Lietuvos istorijos metraščio“ mokslinis-informacinis priedas, nr. 11–2009, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010. 40 p. ISSN 1392-3382.

3.2. *Новости Литовской Метрики*. Научно-информационное приложение журнала *Lietuvos istorijos metraštis (Ежегодник истории Литвы)*, № 11–2009, Вильнюс: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010. 44 c. ISSN 1392-3390.

3.3. *Lietuvos Metrikos naujienos*. „Lietuvos istorijos metraščio“ mokslinis-informacinis priedas, nr. 12–2010, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. 44 p. ISSN 1392-3382.

3.4. *Новости Литовской Метрики*. Научно-информационное приложение журнала *Lietuvos istorijos metraštis (Ежегодник истории Литвы)*, № 12–2010, Вильнюс: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. 46 c. ISSN 1392-3390.

Juose paskelbtos iš viso 7 anotacijos ir 5 mokslinės informacijos LM tyrinėjimų tema lietuvių kalba su vertimu į rusų kalbą.

2010 m. gegužės 10 d. Vilniuje, LII, buvo surengtas tarptautinis mokslo renginys – seminaras „Lietuvos Metrikos rengimo ir leidimo iššūkiai“, kuriame su kolegomis iš Baltarusijos ir Ukrainos pasikeista nuomonėmis problemiškais LM publikavimo klausimais.

Palyginti su teikta pirmine paraiška paskirtas trečdaliu mažesnis projekto biudžetas (prašyta 629 000 Lt, gauta – 450 000 Lt) skaudžiai atsiliepė leidybai. Dėl normatyvaus (iš LMT) lėšų suskirstymo pagal metus pinigų leidybai visiškai pakako tik 2009 m., o 2010–2011 m. jų vis labiau stigo. Tam įtakos turėjo ir padidėję mokesčiai, kylantys spaudos paslaugų kaštai. Sukantis iš susidariusios situacijos buvo smarkiai sumažintas leidžiamų knygų tiražas (2009 m. – 500–550, 2010 m. – 270–280, o 2011 m. – 101–350 egzempliorių), tradicinis brangesnis popierius pakeistas pigesniu.

Projekto rezultatai ateityje bus panaudoti pačių projekto dalyvių ir, be abejonės, kitų Lietuvos bei užsienio kolegų monografijose ir straipsniuose, kituose fundamentiniuose šaltinio leidiniuose. Tai akivaizdu peržvelgus pastarųjų dviejų dešimtmečių Lietuvoje ir užsienyje pasirodžiusius šaltiniotyros mokslo darbus, kuriuose nuorodos į publikuotus LM tomus tolydžio sparčiai gausėja. Tai visai suprantama, nes pagrindinis rankraščių istorijos šaltinių publikavimo tikslas yra padaryti juos lengvai prieinamus tyrinėtojams, išvengiant daug laiko atimančių paieškų archyvuose ir bibliotekose. Apskritai galima teigti, kad remiantis jau publikuotų LM knygų medžiaga šiuo metu galima parašyti ne vieną mokslinę istorijos krypties disertaciją.

Dar platesnė ne tik šio projekto dėka pasiektų, bet apskritai jau du dešimtmečius vykdomo

LM publikavimo rezultatų sklaida būtų įmanoma paskelbtąsias knygas (40 tomų) perkėlus į internetą ir sukūrus visą reikiamą duomenų paieškos ir naudojimosi jais sistemą, bet tam reikalingi dideli finansiniai ir technologiniai ištekliai. Ateityje verta teikti atskirą ilgalaikį projektą, kurio tikslas būtų tokios sistemos sukūrimas ir įdiegimas.

Baigdami norėtume trumpai paminėti visus projekto vykdytojus ir kitus LII darbuotojus, prisidėjusius prie sklandaus jo įgyvendinimo. Projektą vykdė (abėcėlės tvarka): dr. Algirdas Baliulis, dr. Darius Baronas, dr. Artūras Dubonis, Inga Ilarienė, Laimontas Karalius, dr. Raimonda Ragauskienė (LII), Lirija Steponavičienė, Neringa Šlimienė ir dr. Irena Valikonytė (VU). Visiems jiems tariame nuoširdų ačiū už pasiau-

kojamą darbą nelengvomis nesibaigiančių mokslo reformų sąlygomis. Dėkojame Lietuvos istorijos instituto direktoriui dr. Rimantui Mikniui ir jo pavaduotojai mokslo reikalams dr. Zitai Medišauskienei už geranorišką ir efektingą su projekto realizavimu susijusių rūpesčių, nesklandumų ir nesusipratimų sprendimą. Taip pat norėtume padėkoti LII leidybos grupei, kurios pastangomis visos knygos išvydo dienos šviesą kaip visada gražiai išleistos, būtent: vadovui Algirdui Varnui, maketuotojoms Žydronei Jakonytei ir Irutei Stukienei, redaktorei Aldonai Radžvilienei ir Jolantai Laurušienei. Ypač esame dėkingi maketuotojoms Žydronei Jakonytei ir Irutei Stukienei, daugybę kartų kantriai taisiusioms projekto vykdytojų vis naujas nešamų tekstų versijas.

*Darius Antanavičius
(Vilnius, Lietuvos istorijos institutas)*

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos indėlis į Lietuvos Metrikos rengimą ir publikavimą 2011–2012 metais

2011 m. pavasarį Lietuvos istorijos institutas Lietuvos užsienio reikalų ministerijos koordinuojamos Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos konkursui pateikė projektą „Lietuvos Metrikos 13, 18 ir 32 knygų ir informacinio leidinio *Lietuvos Metrika: bendra praeitis – bendra dabartis* parengimas spaudai“. Jis gavo finansavimą ir buvo imtas įgyvendinti.

Projekto tikslai:

1. Skatinti Baltarusijos ir Ukrainos mokslininkus aktyviau įsitraukti į visam Rytų Europos regionui reikšmingo istorijos šaltinių komplekso rengimą ir sklaidą mokslo ir plačiąjai visuomenei.

2. Pasidalyti Lietuvos istorikų per pastaruosius dvidešimt metų sukauptą patirtimi rengiant, publikuojant ir tyrinėjant LM knygas.

3. Palaikyti ir stiprinti provakarietišką Baltarusijos ir Ukrainos mokslininkų laikyseną tiesioginių bendrų projektų pagrindu.

4. Populiaria forma pristatyti LM, kaip vieno iš nedaugelio išlikusių autentiškų LDK valstybingumo simbolių, reikšmę visų trijų šalių pilietinei visuomenei.

Projekto uždaviniai:

1. Parengti spaudai tris iki šiol neskelbtas rankraštines LM knygas rusėnų ir lotynų kalbomis.

2. Parengti spaudai šviečiamojo pobūdžio informacinį leidinį *Lietuvos Metrika: bendra praeitis – bendra dabartis* lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių kalbomis.

Dėl skirto mažesnio finansavimo pirminis darbo planas buvo pakoreguotas: teko atsisakyti vienos LM knygos, vėlesniam laikui atidėtas informacinio leidinio apie LM rengimas. Tad 2011 m. numatyta parengti tik dviejų naujų LM knygų dokumentų transkripcijas. Lietuva (vykdytojai D. Antanavičius ir A. Baliulis) įsipareigojo transkribuoti LM 18 knygą, o Ukraina savo ruožtu (vykdytojai D. Vaščukas ir A. Blanuca) – 32 knygą. Taip pat buvo numatyta abiejų šalių vykdytojų lėšomis surengti išvykas į Maskvą transkribuotiems tekstams sutikrinti su originalu.

Visi 2011 m. planuoti darbai sėkmingai atlikti: abiejų knygų tekstai transkribuoti ir sutikrinti su originalu Maskvoje. 2012 m. projektas tęsiamas. Numatyta baigti rengti abi knygas, be to, gavus LMT Nacionalinės lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programos paramą, LM 32 knygą rengiamasi išleisti. Taip pat grįžta prie populiaraus informacinio pobūdžio leidinio apie LM idėjos.

2012 m. planuojama parengti šio leidinio tekstus lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių kalbomis.

*Darius Antanavičius
(Vilnius, Lietuvos istorijos institutas)*

SANTRUMPOS

AGAD	–	Archiwum Główne Akt Dawnych
ap.	–	aprašas
f.	–	fondas
Kn., kn.	–	knyga
Ldk	–	Lietuvos didysis kunigaikštis
LDK	–	Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė
LII	–	Lietuvos istorijos institutas
Lk	–	Lenkijos karalius
LM	–	Lietuvos Metrika
LMN	–	Lietuvos Metrikos naujienos
LMT	–	Lietuvos mokslo taryba
LR URM	–	Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija
LVIA	–	Lietuvos valstybės istorijos archyvas
Mdk	–	Maskvos didysis kunigaikštis
MDK	–	Maskvos Didžioji Kunigaikštystė
nr.	–	numeris
pav.	–	paveikslas
plg.	–	palyginimui
rankr.	–	rankraštis, -je
RVSAA	–	Rusijos valstybinis senųjų aktų archyvas (РГАДА)
s. v.	–	saugojimo vietas
TBK	–	Teismų bylų knyga
VSAA	–	Vyriausiasis senųjų aktų archyvas (AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych)
Žr., žr.	–	žiūrėti
ед. хр.	–	единица хранения
РГАДА	–	Российский государственный архив древних актов
ф.	–	фонд

LIETUVOS METRIKOS KNYGOS, IŠLEISTOS 1987–2011 METAIS

Leidžiant Lietuvos Metriką remiamasi S. Ptašickio (Ptaszycki) aprašu (*Описание книг и актов Литовской Метрики*, составил С. Л. Пташицкий, Санкт-Петербург, 1887). Lietuvos Metrikos knygos ir dokumentai jame buvo suskirstyti į 12 skyrių. Pagrindiniai skyriai:

1. Užrašymų knygos;	4. Surašymų knygos;
2. Teismų knygos;	5. Diplomatinė reikalų knygos;
3. Viešųjų reikalų knygos;	6. Sigilatų knygos.

Kiekvieno skyriaus knygos buvo sunumeruotos atskirai. XX a. viduryje šie skyriai buvo panaikinti, ir visos Lietuvos Metrikos fondo knygos buvo pernumeruotos eilės seka, todėl mūsų publikuojamiems tomams suteikiami abu numeriai (jie sutampa tik Užrašymų skyriaus knygų). Knygų nugarėlėje viršutinis numeris yra dabartinio Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo, apatinis – senosios numeracijos, nurodytos S. Ptašickio apraše. Toliau pateikiamoje lentelėje naudojami šios mokslo institucijų, publikuojančių Lietuvos Metrikas knygas, santrumpos:

IG NANB	Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Istorijos institutas)
IH PAN	Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk (Lenkijos mokslų akademijos Istorijos institutas)
IUAD NANU	Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського Національної академії наук України (Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos M. Hruševskio archeografijos ir šaltinių tyros institutas)
LII	Lietuvos istorijos institutas
NGAB	Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (Baltarusijos nacionalinis istorijos archyvas)
VU	Vilniaus universitetas

Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo Nr.	Knygos Nr. S. Ptašickio kataloge	Išleista 1987–2011 m.
UŽRAŠYMŲ KNYGOS		
1	1	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 1 (1380–1584). Užrašymų knyga 1. Parengė A. Baliulis ir R. Firkovičius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998. 208 p. (LII)
3	3	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3. Parengė L. Anužytė ir A. Baliulis. Vilnius: Žara, 1998. 167 p. (LII)

Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo Nr.	Knygos Nr. S. Ptašickio kataloge	Išleista 1987–2011 m.
4	4	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 4 (1479–1491). Užrašymų knyga 4. Parengė <i>L. Anužytė</i> . Vilnius: Žara, 2004. 285, [3] p. (LII)
5	5	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5. Parengė ir pratarmę bei komentarus parašė <i>E. Banionis</i> . Vilnius: Mokslas, 1993. 404 p. (LII)
5	5	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5. Parengė <i>A. Baliulis, A. Dubonis, D. Antanavičius</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012. 516 p. (LII)
6	6	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 6 (1494–1506). Užrašymų knyga 6. Parengė <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007. 516 p. (LII)
7	7	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7. Parengė <i>I. Ilarienė, L. Karalius, D. Antanavičius</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. XXIX, 1012 p. (LII)
8	8	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8. Parengė <i>A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius</i> . Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995. 709 p. (LII)
9	9	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 9 (1511–1518). Užrašymų knyga 9. Parengė <i>K. Pietkiewicz</i> . Vilnius: Žara, 2003. 616 p. (LII)
10	10	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 10. Užrašymų knyga 10 (1440–1523). Parengė <i>E. Banionis</i> ir <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997. 179 p. (LII)
11	11	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 11 (1518–1523). Užrašymų knyga 11. Parengė <i>A. Dubonis</i> . Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997. 228 p. (LII)
12	12	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 12 (1522–1529). Užrašymų knyga 12. Parengė <i>D. Antanavičius</i> ir <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Žara, 2001. 856 p. (LII)

Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo Nr.	Knygos Nr. S. Ptašickio kataloge	Išleista 1987–2011 m.
14	14	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 14 (1524–1529). Užrašymų knyga 14. Parengė <i>L. Karalius, D. Antanavičius</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2008. 646 p. (LII)
15	15	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 15 (1528–1538). Užrašymų knyga 15. Parengė <i>A. Dubonis</i> . Vilnius: Žara, 2002. 448 p. (LII)
19	19	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 19 (1535–1537). Užrašymų knyga 19. Parengė <i>D. Vilimas</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. 362 p. (LII)
20	20	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 20 (1535–1537). Užrašymų knyga 20. Parengė <i>R. Ragauskienė, D. Antanavičius</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. 444 p. (LII)
22	22	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 22 (1547). Užrašymų knyga 22. Parengė <i>A. Blanutsa, D. Vashchuk, D. Antanavičius</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010. XVI, 174 p. (LII)
25	25	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 25 (1387–1546). Užrašymų knyga 22. Parengė <i>D. Antanavičius</i> ir <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998. 462 p. (LII)
28	28	Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 28 (1522–1552). Кніга запісаў 28 (Копія канца XVI ст.). Да друку падрыхтавалі <i>В. Мянжынскі, У. Свяжынскі</i> . Менск: Atheneum, 2000. 312 p. (IG NANB)
30	30	Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 30 (1480–1546). Кніга запісаў № 30 (Копія канца XVI ст.). Падрыхтаваў <i>В. С. Мянжынскі</i> . Мінск: Беларуская навука, 2008. 386 p. (IG NANB)
37	37	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 37 (1552–1561). Užrašymų knyga 37. Parengė <i>D. Varonas</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. 632 p. (LII)
43	43	Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 43 (1523–1560). Кніга запісаў 43 (Копія канца XVI ст.). Падрыхтаваў <i>В. С. Мянжынскі</i> . Мінск: Беларуская навука, 2003. 168 p. (IG NANB)

Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo Nr.	Knygos Nr. S. Ptašickio kataloge	Išleista 1987–2011 m.
44	44	Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 44. Кніга запісаў 44 (1559–1566). Падрыхтаваў <i>А. І. Груша</i> . Мінск: Арт-Фэкс, 2001. 229 p. (NGAB)
46	46	Метрыка Вялікага Княства Літоўскага (1562–1565). Кніга № 46. Кніга запісаў № 46 (копія канца XVI ст.). Падрыхтаваў <i>В. С. Мянжынскі</i> . Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2006. 280 p. (IG NANB)
51	51	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 51 (1566–1574). Užrašymų knyga 51. Parengė <i>A. Baliulis, R. Ragauskienė, A. Ragauskas</i> . Vilnius: Žara, 2000. 484 p. (LII)
52	52	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 52 (1569–1570). Užrašymų knyga 52. Parengė <i>A. Baliulis</i> ir <i>R. Firkočiūsis</i> . Vilnius: Žara, 2004. 224 p. (LII)
70	70	Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 70 (1582–1585). Кніга запісаў № 70 (Копія канца XVI ст.). Падрыхтаваў <i>А. А. Мязельскі</i> . Мінск: Беларуская навука, 2008. 356 p. (IG NANB)
71	71	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 71 (1585–1586). Užrašymų knyga 71. Parengė <i>D. Antanavičius</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2008. 144 p. (LII)
131	131	Метрыка Літэўска. Ксіэга ўпісów Nr. 131. Opracował <i>A. Rachuba</i> . Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2001. 532 p. (IH PAN)
		[VADINAMOSIOS VOLUINĖS METRIKOS KNYGOS*]
220	32	Руська (Волинська) Метрика. Книга за 1652–1673 pp. Підготував до друку <i>П. Кулаковський</i> (Пам’ятки історії Східної Європи. Джерела XV–XVII ст. / Памятники истории Восточной Европы. Источники XV–XVII вв. / Monumenta historica res gestas Europae Orientalis illustrantia. Fontes XV–XVII saec. T. 5). Острог–Варшава–Москва, 1999. 608 p. (IUAD NANU)

* Šios knygos buvo surašytos ne Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, o Lenkijos Karalystės kanceliarijoje. Tarp Lietuvos Metrikos knygų jos atsitiktinai atsiradė tik XIX a., kai abiejų valstybių kanceliarijų fondai buvo išvežti į carinę Rusiją.

Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo Nr.	Knygos Nr. S. Ptašickio kataloge	Išleista 1987–2011 m.
TEISMŲ KNYGOS		
224	4	Lietuvos Metrika (1522–1530). 4-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Spaudai parengė <i>S. Lazutka, I. Valikonytė</i> ir kt. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997. CXLIX, 514 p. (VU)
225	6	Lietuvos Metrika (1528–1547). 6-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Spaudai parengė <i>S. Lazutka, I. Valikonytė</i> ir kt. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1995. CXLX, 338 p. (VU)
227	8	Lietuvos Metrika (1533–1535). 8-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Spaudai parengė <i>I. Valikonytė, S. Lazutka, N. Šlimienė</i> ir kt. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1999. XCIV, 305 p. (VU)
228	9	Судебная книга витебского воеводы, господарского маршалка, волковыского и оболецкого державцы М. В. Клочко (1533–1540). Литовская Метрика. Книга № 228. Книга судных дел № 9. Подготовили <i>В. А. Воронин, А. И. Груша</i> и др. Москва: Наука, 2008. 525 p. (IG NANB)
229	10	Lietuvos Metrika (1540–1541). 10-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Spaudai parengė <i>S. Lazutka, I. Valikonytė, S. Viskantaitė-Saviščevienė, J. Karpavičienė</i> . Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003. LXVIII, 262, [2] p. (VU)
230	11	Lietuvos Metrika (1542). 11-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Spaudai parengė <i>I. Valikonytė, S. Viskantaitė, L. Steponavičienė</i> . Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001. 120 p. (VU)
231	12	Lietuvos Metrika (1540–1543). 12-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Parengė <i>I. Valikonytė, N. Šlimienė, S. Viskantaitė-Saviščevienė, L. Steponavičienė</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007. XXXVI, 394 p. (VU)

Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo Nr.	Knygos Nr. S. Ptašickio kataloge	Išleista 1987–2011 m.
234	19	Lietuvos Metrika (1546–1548). 19-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos–XVII pradžios kopija). Parengė <i>I. Valikonytė, S. Viskantaitė-Saviščevienė, L. Steponavičienė</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. XXXIV, 290 p. (VU)
251	37	Lietuvos Metrika (1555–1558). 37-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Parengė <i>I. Valikonytė, L. Steponavičienė</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010. XXXI, 315 p. (VU)
261	47	Lietuvos Metrika (1562–1566). 47-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Parengė <i>I. Valikonytė, N. Šliemienė</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. XXXIII, 324 p. (VU)
276	62	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 276 (1584, 1586, 1597). Teismų bylų knyga 62. Parengė <i>D. Antanavičius</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010. XXX, 278 p. (LII)
VIEŠŪJŲ REIKALŲ KNYGOS		
523	1	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 523 (1528 m.). Viešųjų reikalų knyga 1. Parengė <i>A. Baliulis, A. Dubonis</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2006. 280 p. (LII) Перапiс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 523. Кніга публічных спраў 1. Падрыхтавалі да друку <i>А. І. Груша, М. Ф. Спірыдонаў, М. А. Вайтовіч</i> . Мінск: Беларуская навука, 2003. 444, [4] p. (IG NANB)
564	7	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 564 (1558–1563). Viešųjų reikalų knyga 7. Parengė <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996. 208 p. [NB. <i>S. Ptašickio kataloge knyga neteisingai priskirta Surašymų knygų skyriui, Nr. 7</i>] (LII)
530	8	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 530 (1566–1572). Viešųjų reikalų knyga 8. Parengė <i>D. Baronas ir L. Jovaiša</i> . Vilnius: Žara, 1999. 116 p. (LII)

Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo Nr.	Knygos Nr. S. Ptašickio kataloge	Išleista 1987–2011 m.
531	9	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 531 (1567–1569). Viešųjų reikalų knyga 9. Parengė <i>L. Anužytė</i> ir <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Žara, 2001. 280 p. (LII)
532	10	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 532 (1569–1571). Viešųjų reikalų knyga 10. Parengė <i>L. Anužytė</i> ir <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Žara, 2001. 156 p. (LII)
556	35	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 556 (1791–1792). Viešųjų reikalų knyga 35. Parengė <i>A. Baliulis</i> , <i>R. Firkovičius</i> , <i>E. Rimša</i> . Vilnius: Versus aureus, 2005. 200 p. (LII)
SURAŠYMŲ KNYGOS		
560	3	Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга № 560 (1542 год). Кніга перапісаў № 3 (Копія канца XVI ст.). Падрыхтаваў <i>А. І. Дзярновіч</i> . Мінск: Беларуская навука, 2007. 160 p. (IG NANB) Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга № 560 (1541–1542 гг.). Кніга перапісаў № 3 (Копія канца XVI ст.). Падрыхтаваў <i>А. І. Дзярновіч</i> . Мінск: Athenaeum, 2010. 268 p.
561	4	Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року. Підготував <i>В. Кравченко</i> , Київ, 2005. 598 p. (IUAD NANU)
567	10	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 567 (1567–1571). Surašymų knyga 10. Parengė <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Versus aureus, 2006. 72 p. (LII)
DIPLOMATINIŲ REIKALŲ KNYGOS		
593	–	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 593 (1585–1604). Parengė <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. 296 p. (LII)
594	–	Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 594 (1585–1600). Parengė <i>A. Baliulis</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2006. 293 p. (LII)
SIGILATŲ KNYGOS		
–	–	Metryka Litewska. Księga Sigillat 1709–1719. Opracował <i>A. Rachuba</i> . Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987. 267 p. (IH PAN)

SUMMARY

This issue of the *News of Lithuanian Metrica*, similarly to its predecessors, comprises the reviews and abstracts of the Lithuanian *Metrica* books published in 2011 in the countries sharing the cultural heritage of the Grand Duchy of Lithuania and surveys written by the editors of the books themselves. Four books of the Lithuanian *Metrica*, namely books of inscriptions nos. 5, 7 and 37 and court record book no. 261, saw the light of day in 2011 in the capital of the historic state – Vilnius. This is the second revised and supplemented edition of LM–5 book. For more information on the republishing of the book see this issue of the *News of Lithuanian Metrica*. LM–7 book stands out from the four and not only by being the most voluminous. Historical sources contained in the book present a much more eloquent picture of the Grand Duchy of Lithuania under Sigismund I’s rule than we can imagine. Researchers will easily perceive the true value of the book, appreciating the gigantic work of its editors preparing the text for publication and presenting a variety of valuable data in the scholarly-informational apparatus of the book.

The publication of all the LM books in 2011 was funded by resources allocated to the project “Publication of the Lithuanian *Metrica* and other Historical Sources of the Grand Duchy of Lithuania” initiated by the Research Council of Lithuania. Darius An-tanavičius dwells at length on the results of the project pursued in 2009–2011 and the input of the developing cooperation and democracy promotion programs initiated by the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania in the research and publication of the LM books.

The editors and authors of this collection invite to submit opinions and recommendations related to the publication and research of the Lithuanian *Metrica*. Information about new entries related to the research of the Lithuanian *Metrica*, imprints and copies of articles and small publications are welcome.

News of Lithuanian Metrica
Lithuanian Institute of History
Kražių st. 5,
LT–01108, Vilnius
LITHUANIA
Phone: +370 5 262 68 48
Fax: +370 5 261 14 33
E-mail: dubonis@istorija.lt
www.istorija.lt

LIETUVOS METRIKOS NAUJIENOS 13–2011

Redaktorė *Agnė Iešmantaitė*
Dailininkė *Audronė Uzielaitė*
Maketuotoja *Žydronė Jakonytė*

2012 11 02. 2,5 leidyb. apsk. l. Tiražas 100 egz.
Lietuvos istorijos instituto leidykla
Kražių g. 5, 01108 Vilnius
Spausdino UAB „Biznio mašinų kompanija“
J. Jasinskio g. 16A, 01112 Vilnius